Het Land van Aalst

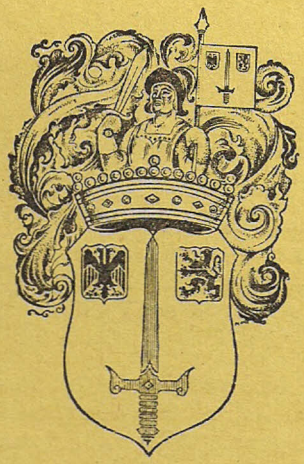

TIJDSCHRIFT VAN DE
HEEMKUNDIGE VERENIGING «HET LAND VAN AALST»

JAARGANG XXI, 1969 — NUMMER 1

De heemkundige vereniging «HET LAND VAN AALST» richt, in samenwerking met het stadsbestuur van NINOVE, aldaar een GOUWDAG in

op ZONDAG 27 APRIL 1969

Deze gouwdag staat in het teken van een Dr. H. VANGASSEN-HERDENKING, die gedurende 9 jaar onze vereniging als voorzitter leidde.

Er wordt een AKADEMISCHE ZITTING gepland in de zaal «Roxy» te 11 u. Deze vergadering wordt voorgezeten door de h. F. Courteaux, voorzitter van de vereniging «Het Land van Aalst».

Op de dagorde staat een hulde van de stad Ninove aan de nagedachtenis van haar ere-burger Dr. Vangassen, door de h. burgemeester; verder handelt eerw. heer J. de Brouwer over Dr. Vangassen als mens en als historicus, terwijl prof. dr. F. Vanacker hem belicht als taalkundige.

Om 13 uur wordt aan de deelnemers de gelegenheid geboden het middagmaal te gebruiken. Belangstellenden gelieven hiervoor 150 fr. te storten op postrekening nr 199.71 van de stad Ninove.

Om 15.30 uur, bezoek aan de HOOFDKERK en haar kunstschatten onder bevoegde leiding.

Om 17 uur volgt de opening van de TENTOONSTELLING der publikaties van wijlen Dr. Vangassen in de gemeenteraadzaal van het stadhuis.

Onze leden worden dringend uitgenodigd deze dag vrij te houden.

De Pauselijke Zouaven

Talrijke schrijvers pleegden een boek over de heldendaden van de zouaven in dienst van de paus ter verdediging van de Kerkelijke Staten. De ene zijn meer wetenschappelijk, terwijl de andere van meer volkse aard zijn (1). Alle schrijvers bezingen de heldenmoed en de doodsverachting van de strijders te Mentana, te Monte Libretti, Nerola, Monte Rotondo en de toewijding bij de verzorging van besmettelijke zieken te Albano.

In het militair archief op het Jubelpark te Brussel bewaart men het inschrijvingsformulier van 5.260 vrijwilligers voor het «bataillon des Zouaves», tussen 1860 en 1.9.1870. Deze inschrijvingsformulieren — «feuille d'enrôlement» — werden gebundeld in elf registers, met op de band «Zouaves Pontificaux. Engagements». De dienstverbintenis liep tot 11.12.1865 voor de duur van 4 jaar, en vanaf die datum voor een termijn van 2 jaar. Een premie van 30 romeinse scudos werd toegekend. De dienstnemers moesten naast een identiteitsbewijs, eveneens een certificaat van goed gedrag vanwege hun pastoor voorleggen; soms ook een certificaat van een geneesheer.

---

(1) **Comte Edgard de Barral, Les Zouaves Pontificaux.** 1860 1870. Paris, 1932.
René Bittard des Portes, Histoire des Zouaves Ponificaux. Paris, z.d.
Peter Cautereels, De pauselijke zouaven. Hunne heldenfeiten in 1867. Mechelen 1868 (4 delen).
Alfons Dekkers, De Pauselijke Zouaven te Castelfidardo. Antwerpen, 1910.
Alfons Dekkers, De Pauselijke Zouaven te Mentana - Rome. Antwerpen, 1911.
Armand van Veerdegem, De laatste kruisridders. Geschiedenis van de Pauselijke Zouaven. Brugge, 1914.

Het aanwervingskomitee ging selektief te werk. Aldus stellen wij vast dat twee personen van Oost-Vlaanderen nadien niet vertrokken, nl. een van Gavere en een van Ouwegem. Zij kregen de kwotering «mauvais». Een Antwerps student-apoteker werd teruggestuurd «au dernier moment pour ivrognerie». Ook enkele werden om gezondheidsredenen achteraf ongeschikt bevonden.

In deze bijdrage gaat het niet om een lijst van de zouaven. Hun namen werden trouwens, samen met hun gebeurlijke verdiensten, onderscheidingen en lotgevallen grotendeels gepubliceerd (2). Ons opzet bestaat er in de SOCIALE STAND van deze vrijwilligers, en dit niet alleen in Oost-Vlaanderen, na te gaan; tevens de GEMIDDELDE LEEFTIJD van de zouaven in Oost-Vlaanderen. Ook het procent dat deze mannen vertegenwoordigen in verhouding tot de bevolking, waarbij zich een onderzoek naar de reden opdringt omtrent het zoveel hoger procent van Oost-Vlaanderen tegenover de andere provincies van het land, terwijl dit voor de katolieken in Nederland nog heel wat hoger ligt.

1. De verdeling van de zouaven over de provincies.

Vooral in de aanvangsperiode (1860-1865) ligt Oost-Vlaanderen afgetekend vooraan tegenover de andere provincies van het land, terwijl de werving in Nederland nauwelijks werd ingezet. In tabel I worden de gegevens voor de verschillende jaren en de provincies afzonderlijk opgesteld.

TABEL I

	Antw.	Limb.	O.-Vl.	W.-Vl.	Brab.	Heneg.	Luik	Lux.	Namen	Totaal
1860-65	25	19	208	62	68	25	25	5	8	444
1866	38	29	145	23	44	2	13	8	9	311
1867	74	40	128	80	83	17	32	7	6	467
1868	22	24	61	32	20	6	4	1	2	172
1869	33	23	74	22	27	5	7	5	4	200
1870	59	13	54	20	36	10	8	2	5	208
	251	148	670	239	278	65	89	28	34	1802
Inwoners in 1866	465.607		850.835		813.552		557.194		302.778	
		195.302		642.217		845.438		199.910		
o/ooo (per 10.000)	5,4	7,5	8,3	3,7	3,4	0,78	1,6	1,4	1,1	
Inwoners :		2.108.961					1.905.320			
Zouaven :		1308					216			
o/ooo		6,2					1,1			

(2) **Matricule des Zouaves Pontificaux et des Volontaires de l'Ouest. Régiment des Zouaves Pontificaux** (2 delen). Lille, 1910, 1920.

Tabel I geeft het procent dat iedere provincie onder de zouaven vertegenwoordigde, evenals de verhouding tussen de Vlaamse en Waalse bevolking. Het valt op te merken dat deze laatste een veel geringere bijdrage hebben geleverd dan de Vlaamse. Het Ultramontanisme was hier blijkbaar veel groter, om in Nederland echt een hoogtepunt te bereiken.

Oost-Vlaanderen leverde in 1860-65 : 46,84 % van de zouaven; in 1866 : 46,62 %; in 1867 : 27,40 %; in 1868 : 35,46 %; in 1869 : 37 % en in 1870 26 %. Voor het ganse decenium betekent dit 37,18 % ! waar de provincie slechts 1/6 van de bevolking van het land telde.

2. De sociale stand van de zouaven.

In verschillende tabellen wordt eerst per jaar en ten slotte een gezamenlijk overzicht gegeven van de sociale stand waartoe de zouaven behoorden. In die tabellen wordt elke provincie afzonderlijk behandeld, naast Nederland en de vrijwilligers uit andere landen, die te Brussel een verbintenis afsloten. Deze laatste kwamen uit een of andere Duitse staat, uit Frankrijk, uit het Groothertogdom Luksemburg, naast twee Ieren, twee Zwitsers, een Engelsman, een paar Polen en een uit de U.S.A. In tabel VIII worden de gegevens voor gans het land, voor Nederland en voor de andere landen samengevat, met het procent van iedere groep ambachtslui, berekend zowel op het globaal aantal vrijwilligers van dit land als op het aantal, waarvan het beroep gekend is.

In een eerste reeks worden de landbouwers en tuiniers ondergebracht. In een tweede de ambachtslui werkzaam in de voedingsnijverheid. Verder deze uit het bouwbedrijf en deze in de kledingsnijverheid. De vijfde reeks omvat deze werkzaam in de druknijverheid. De zesde deze uit de precisienijverheid. Hierna volgen enkele andere ambachtslui en neringdoeners. De achtste reeks omvat de personen in dienstverband, nl. de arbeiders en bedienden. Onder nr. 9 werden de personen «zonder beroep», renteniers, partikulieren, samen met de studenten ondergebracht. Ten slotte volgt de reeks der «onbekenden» of van hen, van wie het beroep niet wordt aangegeven.

TABEL II

1860-1865	Antw.	Limb.	O.-Vl.	W.-Vl.	Brab.	Heneg.	Luik	Lux.	Namen	Ned.	Andere landen
1. Landbouwers	1	4	37	4	3	2	—	2	—	6	—
en tuiniers	—	—	2	3	—	—	—	—	—	1	—
2. a. Molenaars	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
(suiker)bakkers	3	2	9	3	3	—	—	—	—	9	—
b. Brouwers, stokers	—	1	—	—	1	—	—	—	—	1	1
kuipers	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—
c. Kruideniers	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
d. Slachters	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
3. a. Steenbakkers	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
b. Metselaars	—	—	2	—	—	—	—	—	—	2	—
c. Timmerlui	—	—	5	2	—	—	—	—	—	—	—
en wagenmakers	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—
d. Smeden	—	—	2	1	—	1	—	—	—	1	—
ketelslagers	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
loodgieters	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—
slotenmakers	—	1	1	—	—	—	1	—	—	—	—
e. Verwers	—	—	3	1	—	3	—	—	—	2	—
en garnierders	1	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—
f. Schaliedekkers	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4. a. Kleermakers	—	—	2	3	1	1	1	—	—	3	1
b. Huidevetters	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
schoen(zadel)makers	—	—	5	2	1	1	2	—	1	2	—
c. Hoeden- en mutsenmakers	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
d. Klompenmakers	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5. Drukkers - tipografen	—	—	1	1	1	—	—	—	—	—	—
6. Uurwerkm. - juweliers	—	—	1	1	1	—	—	—	—	1	—
7. a. Haark., barbiers	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1
b. Voermans, koets.	—	—	1	1	—	—	—	—	—	1	—
c. (Oud)militairen	—	—	1	2	2	2	3	—	—	1	2
d. Onderw., leraars	—	—	—	2	—	—	—	1	—	—	—
e. Verplegers	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—
f. Handelaars	1	—	1	—	—	—	—	—	1	1	—
g. Fabrikanten	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
h. Allerlei zelfst. (1)	—	1	—	—	3	—	2	—	—	—	—
8. a. Arbeiders											
(a) arbeiders	1	1	6	1	3	2	—	—	1	1	2
(b) fabrieksarbeiders	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—
(c) wevers, spinners	—	—	24	6	—	—	—	—	—	—	—
(d) gespec. arb. (2)	3	3	4	4	11	1	7	—	—	1	—
(e) knechten	3	—	23	4	12	2	1	—	—	14	1
(f) dagloners	—	—	16	2	—	1	—	1	—	1	—
b. Bedienden (klerk., schrijv., handelsr.)	4	—	9	2	7	2	4	—	1	2	6
9. a. Renteniers, «zonder beroep»	2	3	8	2	3	2	1	—	3	5	2
b. Studenten	2	3	9	4	8	2	1	1	1	2	1
10. Onbekend	3	—	21	10	5	3	1	—	—	2	3
TOTAAL:	25	19	208	62	68	25	25	5	8	59	20

(1) Poeldenier, beeldhouwer, tekenaar, ingenieur.
(2) Verfbereider, paswerker, afgieter, 3 mekaniekers, vergulder, handlanger, ebenist, mijnwerker, 2 boekbinders, wasser, lederbewerker, mandenmaker, zinkbewerker, steenhouwer, ciseleerder, 5 wapensmeden.

TABEL III

1866	Antw.	Limb.	O.-Vl.	W.-Vl.	Brab.	Heneg.	Luik	Lux.	Namen	Ned.	Andere landen
1. Landbouwers	4	3	11	—	8	—	—	—	—	41	—
en tuiniers	—	—	3	—	—	—	1	—	—	5	—
2. a. Molenaars	1	1	2	—	3	—	—	—	—	3	—
(suiker)bakkers	—	1	2	3	1	—	1	—	1	17	1
b. Brouwers, stokers	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—
kuipers	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	—
c. Kruideniers	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
d. Slachters	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
3. a. Steenbakkers	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
b. Metselaars	—	—	1	—	—	—	—	—	—	6	—
c. Timmerlui	—	—	2	1	2	—	—	—	—	15	—
en wagenmakers	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—
d. Smeden	2	—	1	—	—	—	—	—	—	10	—
ketelslagers	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
loodgieters	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
slotenmakers	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	—
e. Verwers	—	—	2	—	—	—	—	—	—	7	—
en garnierders	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
f. Schaliedekkers	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—
4. a. Kleermakers	—	—	5	—	2	—	—	—	—	17	—
b. Huidevetters	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
schoen(zadel)makers	2	2	3	2	1	—	—	—	—	16	—
c. Hoeden- en											
mutsenmakers	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
d. Klompenmakers	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5. Drukkers - tipografen	1	—	1	—	—	—	1	—	—	2	—
6. Uurwerkm. - juweliers	1	—	—	—	—	—	—	—	—	4	1
7. a. Haark., barbiers	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
b. Voermans, koets.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—
c. (Oud)militairen	2	—	—	—	—	—	—	—	1	5	1
d. Onderw., leraars	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	—
e. Verplegers	—	—	1	1	1	—	—	—	—	2	—
f. Handelaars	—	—	2	—	—	—	—	1	—	2	—
g. Fabrikanten	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
h. Allerlei zelfst. (1)	1	1	1	—	—	—	—	—	—	6	—
8. a. Arbeiders											
(a) arbeiders	—	1	14	5	—	—	—	—	—	8	—
(b) fabrieksarbeiders	1	—	3	—	—	—	—	—	—	1	—
(c) wevers, spinners	—	—	9	1	—	—	—	—	—	4	—
(d) gespec. arb. (2)	—	1	2	—	1	—	1	—	1	32	1
(e) knechten	—	2	13	2	6	—	—	—	—	29	1
(f) dagloners	—	2	13	—	—	—	—	—	—	9	—
b. Bedienden (klerk.,											
schrijv., handelsr.)	3	—	4	—	4	—	—	—	1	9	—
9. a. Renteniers,											
«zonder beroep»	2	3	—	1	1	—	2	1	—	6	1
b. Studenten	1	1	3	1	3	—	1	2	1	2	1
10. Onbekend	16	10	45	5	11	2	6	4	3	366	2
TOTAAL:	38	29	145	23	44	2	13	8	9	652	9

(1) Beeldhouwer, orgelbouwer, wijnsteker, toondichter, 4 vissers, schipper.
(2) Vergulder, steenkapper, letterzetter, 2 mekaniekers, scheepstimmerman, vertinner, mandemaker, 2 sigarenmakers, 2 aardwerkers, 3 boekbinders, 4 ebenisten, magazijnier, vergulder, schoorsteenvager, kleersnijder, werktuigmaker, 4 scheeptrekkers, 2 wapensmeden.

TABEL IV

1867	Antw.	Limb.	O.-Vl.	W.-Vl.	Brab.	Heneg.	Luik	Lux.	Namen	Ned.	Andere landen
1. Landbouwers	4	15	27	9	2	1	3	1	1	287	3
en tuiniers	—	—	1	—	—	—	—	—	—	17	—
2. a. Molenaars	3	—	—	1	2	1	—	—	—	10	—
(suiker)bakkers	3	—	9	3	2	1	—	—	—	63	3
b. Brouwers, stokers	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
kuipers	—	—	—	—	—	—	1	—	—	16	2
c. Kruideniers	—	—	1	—	—	—	—	—	—	5	—
d. Slachters	—	—	1	2	—	—	—	—	—	11	—
3. a. Steenbakkers	—	1	2	—	—	—	—	—	—	3	—
b. Metselaars	—	—	2	1	1	—	—	—	—	35	1
c. Timmerlui	3	—	2	3	5	—	1	—	—	73	—
en wagenmakers	—	—	—	—	1	—	—	1	—	4	—
d. Smeden	—	—	1	3	2	—	1	—	—	33	4
ketelslagers	1	—	2	1	2	—	—	—	—	7	1
loodgieters	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—
slotenmakers	1	—	1	—	—	—	—	—	—	12	1
e. Verwers	—	—	2	1	2	1	1	—	—	31	3
en garnierders	1	—	—	—	2	—	—	—	—	6	2
f. Schaliedekkers	—	—	1	—	—	—	—	—	—	2	1
4. a. Kleermakers	3	1	2	3	1	—	1	—	—	43	1
b. Huidevetters	2	—	2	1	—	—	1	—	—	6	—
schoen(zadel)makers	7	2	2	2	2	—	1	—	1	72	3
c. Hoeden- en mutsenmakers	—	—	—	1	1	—	—	—	—	5	1
d. Klompenmakers	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	—
5. Drukkers - tipografen	2	1	—	2	—	—	—	—	1	1	—
6. Uurwerkm. - juweliers	1	1	—	—	—	—	—	—	—	17	1
7. a. Haark., barbiers	—	—	—	—	1	—	—	—	—	3	—
b. Voermans, koets.	—	—	—	1	1	—	—	—	—	6	1
c. (Oud)militairen	2	1	3	5	6	1	—	—	—	14	3
d. Onderw., leraars	—	—	1	—	1	1	—	—	—	6	1
e. Verplegers	3	—	—	—	—	1	—	—	—	7	—
f. Handelaars	—	—	1	4	—	1	—	—	1	35	3
g. Fabrikanten	—	—	—	1	—	1	—	—	—	18	1
h. Allerlei zelfst. (1)	1	1	1	1	1	—	—	—	—	23	2
8. a. Arbeiders											
(a) arbeiders	5	—	4	5	1	—	1	—	—	51	1
(b) fabrieksarbeiders	—	—	5	2	—	—	—	—	—	9	1
(c) wevers, spinners	—	1	11	5	—	—	4	—	—	34	8
(d) gespec. arb. (2)	8	2	13	3	8	3	8	2	1	90	10
(e) knechten	6	1	8	8	3	—	2	—	—	92	3
(f) dagloners	1	2	5	—	3	—	—	—	—	117	3
b. Bedienden (klerk., schrijv., handelsr.)	7	2	5	5	16	2	2	1	—	26	4
9. a. Renteniers, «zonder beroep»	3	2	7	2	9	1	3	—	1	35	2
b. Studenten	4	2	3	2	2	—	—	1	—	8	1
10. Onbekend	3	5	3	3	4	3	2	1	—	46	3
TOTAAL:	74	40	128	80	83	17	32	7	6	1389	75

(1) Schatter, 3 beeldhouwers, drogist, «charletan», 2 fotografen, musicus, koster, herder, landmeter, komponist, jager, poeldenier, leurder, 11 schippers.

(2) 2 wapensmeden, keukenpiet, machinist, 6 steenhouwers, 2 marmerbewerkers, 5 stoelenmakers, diamantsnijder, 3 plafonneerders, «chansonnier», 3 mijnwerkers, 3 tabakkervers, pianostemmer, topograaf, 4 aardwerkers, tekenaar, «boventalige», spiegelmaker, 6 blekers, modelmaker, «scaillier», glanzer, veerman, graveerder, 2 scheeptimmerlui, 6 steendrukkers, 2 polijsters, 2 zeeldraaiers, pompier, stukadoor, 2 mandenmakers, 2 kasseiers, draineerder.

TABEL V

1868	Antw.	Limb.	O.-Vl.	W.-Vl.	Brab.	Heneg.	Luik	Lux.	Namen	Ned.	Andere landen
1. Landbouwers	2	12	15	4	—	—	—	1	—	49	—
en tuiniers	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—
2. a. Molenaars	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	—
(suiker)bakkers	2	1	4	2	—	—	—	—	—	19	—
b. Brouwers, stokers	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—
kuipers	—	—	—	—	1	—	—	—	—	3	—
c. Kruideniers	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
d. Slachters	—	—	2	—	—	—	—	—	—	4	—
3. a. Steenbakkers	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
b. Metselaars	—	1	—	—	—	—	—	—	—	7	—
c. Timmerlui	2	—	2	1	—	—	—	—	—	15	1
en wagenmakers	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—
d. Smeden	—	—	—	1	—	—	—	—	—	14	1
ketelslagers	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—
loodgieters	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—
slotenmakers	—	—	1	—	1	—	—	—	—	4	—
e. Verwers	—	—	1	1	1	—	—	—	—	2	—
en garnierders	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
f. Schaliedekkers	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
4. a. Kleermakers	—	—	2	—	—	—	—	—	—	7	—
b. Huidevetters	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
schoen(zadel)makers	—	1	1	3	1	—	—	—	—	19	—
c. Hoeden- en mutsenmakers	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
d. Klompenmakers	1	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—
5. Drukkers - tipografen	—	—	1	1	—	—	—	—	—	2	—
6. Uurwerkm. - juweliers	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	2
7. a. Haark., barbiers	—	—	1	1	—	—	—	—	—	1	1
b. Voermans, koets.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—
c. (Oud)militairen	1	1	2	1	—	1	—	—	—	7	5
d. Onderw., leraars	—	—	—	—	—	1	—	—	1	1	1
e. Verplegers	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
f. Handelaars	1	—	2	—	—	—	—	—	—	5	—
g. Fabrikanten	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
h. Allerlei zelfst. (1)	—	—	—	1	—	—	—	—	—	19	1
8. a. Arbeiders											
(a) arbeiders	2	—	3	—	—	—	—	—	—	7	—
(b) fabrieksarbeiders	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
(c) wevers, spinners	—	—	3	3	—	—	—	—	—	3	1
(d) gespec. arb. (2)	3	1	1	1	2	—	1	—	—	19	2
(e) knechten	1	3	7	3	1	—	—	—	—	13	1
(f) dagloners	1	—	2	—	—	1	—	—	—	24	1
b. Bedienden (klerk., schrijv., handelsr.)	4	2	2	3	6	1	2	—	1	12	—
9. a. Renteniers, «zonder beroep»	1	1	1	1	2	—	—	—	—	9	—
b. Studenten	—	—	5	2	3	—	1	—	—	4	—
10. Onbekend	1	—	—	1	2	2	—	—	—	15	1
TOTAAL:	22	24	61	32	20	6	4	1	2	310	18

(1) 2 olieslagers, burgerlijk ingenieur, beeldhouwer, limonadeverkoper, 2 architekten, zeevaarder, tabakkweker, koster, kommissaris, 5 schippers.

(2) 2 ebenisten, messenmaker, 3 mekaniekers, hoteljongen, bewaker-weeshuis, plafonneerder, machinist, telegrafist, weefseldrukker, houtzager, 2 boekbinders, passementwerker, sigarenmaker, handschoenmaker, 2 blekers, gleiswerkmaker, handlanger, borduurder, wapensmid.

TABEL VI

1869	Antw.	Limb.	O.-Vl.	W.-Vl.	Brab.	Heneg.	Luik	Lux.	Namen	Ned.	Andere landen
1. Landbouwers	3	11	13	3	1	—	—	—	—	45	3
en tuiniers	—	—	2	—	—	—	—	—	—	17	—
2. a. Molenaars	1	—	1	—	—	—	—	—	—	7	—
(suiker)bakkers	2	—	—	2	2	1	—	—	—	34	—
b. Brouwers, stokers	—	2	—	1	1	—	—	—	—	2	—
kuipers	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—
c. Kruideniers	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
d. Slachters	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—
3. a. Steenbakkers	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
b. Metselaars	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	—
c. Timmerlui	1	—	1	—	1	—	—	—	—	26	—
en wagenmakers	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
d. Smeden	—	2	1	—	—	—	—	—	—	19	—
ketelslagers	—	—	1	1	—	—	—	—	—	4	—
loodgieters	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
slotenmakers	—	—	1	—	—	—	—	—	—	2	—
e. Verwers	2	1	2	—	—	—	—	—	—	9	—
en garnierders	2	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—
f. Schaliedekkers	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
4. a. Kleermakers	—	—	1	—	—	—	—	—	—	16	2
b. Huidevetters	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
schoen(zadel)makers	3	1	3	2	—	—	—	—	—	33	—
c. Hoeden- en mutsenmakers	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
d. Klompenmakers	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—
5. Drukkers - tipografen	—	—	1	1	—	—	—	—	—	4	—
6. Uurwerkm. - juweliers	1	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—
7. a. Haark., barbiers	—	—	1	—	—	—	—	—	—	2	—
b. Voermans, koets.	1	—	—	1	—	—	—	—	—	9	—
c. (Oud)militairen	—	1	—	—	2	—	—	2	—	10	5
d. Onderw., leraars	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	1
e. Verplegers	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—
f. Handelaars	1	—	—	—	—	—	—	—	—	6	—
g. Fabrikanten	—	—	1	—	—	—	—	—	—	2	—
h. Allerlei zelfst. (1)	1	1	—	—	—	—	—	—	1	12	—
8. a. Arbeiders											
(a) arbeiders	2	—	3	—	2	—	—	—	—	19	2
(b) fabrieksarbeiders	—	—	2	—	—	—	—	—	—	5	—
(c) wevers, spinners	—	—	10	1	—	—	—	—	—	16	2
(d) gespec. arb. (2)	2	—	6	2	3	—	2	—	—	35	4
(e) knechten	1	3	2	3	1	—	—	—	—	19	—
(f) dagloners	2	—	1	—	—	—	—	—	—	27	1
b. Bedienden (klerk., schrijv., handelsr.)	5	—	4	3	2	2	2	2	2	26	4
9. a. Renteniers, «zonder beroep»	—	—	4	—	2	—	—	—	1	10	3
b. Studenten	1	—	5	1	2	—	—	—	—	6	—
10. Onbekend	1	—	8	—	8	1	3	1	—	27	2
TOTAAL:	33	23	74	22	27	5	7	5	4	480	29

(1) Architekt, musicien, tandarts, boekhandelaar, toondichter, 7 schippers, visverkoper.

(2) 2 marmerbewerkers, 2 terrassiers, 2 steenhouwers, 2 mijnwerkers, vergulder, 2 zeeldraaiers, werkleider, 3 blekers, 3 sigarenmakers, bontwerker, dorser, houtsnijder, verzekeringsagent, houtdraaier, 2 ebenisten, wasser, kolenbrander, handlanger, 2 plafonneerders, houtzager, mekanieker, ijzerdraaier, lintenmaker, 7 wapensmeden.

TABEL VII

1870	Antw.	Limb.	O.-Vl.	W.-Vl.	Brab.	Heneg.	Luik	Lux.	Namen	Ned.	Andere landen
1. Landbouwers	3	4	5	1	2	1	1	—	—	30	1
en tuiniers	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—
2. a. Molenaars	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2
(suiker)bakkers	1	—	1	—	—	—	—	—	—	19	—
b. Brouwers, stokers	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—
kuipers	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
c. Kruideniers	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
d. Slachters	2	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—
3. a. Steenbakkers	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
b. Metselaars	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—
c. Timmerlui	3	1	2	—	2	—	—	—	1	11	—
en wagenmakers	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
d. Smeden	1	—	—	1	—	—	—	—	—	5	—
ketelslagers	1	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1
loodgieters	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
slotenmakers	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
e. Verwers	1	—	2	1	—	—	—	—	—	14	—
en garnierders	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	1
f. Schaliedekkers	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4. a. Kleermakers	3	—	2	1	2	—	—	—	—	6	—
b. Huidevetters	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
schoen(zadel)makers	6	1	3	—	1	—	—	—	—	23	—
c. Hoeden- en mutsenmakers	—	—	1	—	—	—	—	—	—	3	—
d. Klompenmakers	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—
5. Drukkers - tipografen	—	—	—	1	—	—	—	—	—	3	—
6. Uurwerkm. - juweliers	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
7. a. Haark., barbiers	—	—	1	—	—	—	—	—	—	4	1
b. Voermans, koets.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—
c. (Oud)militairen	1	—	3	1	—	—	1	—	—	5	3
d. Onderw., leraars	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
e. Verplegers	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
f. Handelaars	—	—	—	—	2	1	—	—	—	8	—
g. Fabrikanten	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—
h. Allerlei zelfst. (1)	3	1	—	—	1	1	—	—	—	5	—
8. a. Arbeiders											
(a) arbeiders	2	1	8	3	2	—	—	—	—	30	3
(b) fabrieksarbeiders	—	1	1	—	—	—	—	—	—	10	—
(c) wevers, spinners	—	—	7	—	1	—	—	—	—	11	—
(d) gespec. arb. (2)	6	—	2	3	6	—	1	—	—	24	7
(e) knechten	3	1	7	1	5	2	—	—	1	26	2
(f) dagloners	4	—	—	—	—	—	—	—	—	12	—
b. Bedienden (klerk., schrijv., handelsr.)	5	1	3	3	6	2	2	1	2	7	5
9. a. Renteniers, «zonder beroep»	1	1	2	—	2	1	2	—	1	7	—
b. Studenten	1	—	—	—	1	2	1	1	—	1	—
10. Onbekend	11	1	1	2	4	—	—	—	—	37	3
TOTAAL:	59	13	54	20	37	10	8	2	5	327	31

(1) Mandenmaker, 2 architekten, tekenaar, organist, 2 herders, wijnsteker, toondichter, 2 schippers.

(2) 4 ebenisten, 2 magazijniers, 2 blekers, schouwvager, glasblazer, 2 boekbinders, 8 sigarenmakers, 2 borduurders, inpakker, 2 marmerbewerkers, vergulder, gleisbakker, 3 steenhouwers, plafonneerder, 2 draaiers, stoelenmaker, telegrafist, briefbesteller, passementwerker, 4 wapensmeden.

TABEL VIII

	België	berekend op de gekende %	%	Ned.	berekend op de gekende %	%	Andere landen
1. Landbouwers	220			458			7
en tuiniers	12	12,88	14,63	47	15,68	18,52	—
2. Voedingsnijverheid		5,94	6,75		7,83	9,24	
a. Molenaars	17			28			2
(suiker) bakkers	65			161			3
b. Brouwers, stokers	8			7			1
kuipers	4			28			2
c. Kruideniers	2			6			—
d. Slachters	9			22			—
3. Bouwbedrijf		8,00	9,08		13,11	15,48	
a. Steenbakkers	5			3			—
b. Metselaars	8			63			1
c. Timmerlui	45			140			1
en wagenmakers	4			12			—
d. Smeden	20			82			5
ketelslagers	10			15			2
loodgieters	4			3			—
slotenmakers	8			26			1
e. Verwers	28			65			3
en garnierders	10			10			3
f. Schaliedekkers	2			3			1
4. Kledingsnijverheid		6,44	7,32		8,88	10,49	
a. Kleermakers	37			92			4
b. Huidevetters	8			8			—
schoen (zadel) makers	65			165			4
c. Hoeden- en mutsenmakers	3			10			1
d. Klompenmakers	3			11			—
5. Druknijverheid					0,37	0,44	
Drukkers - tipografen	18			12			—
6. Precisienijverheid					1,05	1,24	
Uurwerkm. - juweliers	8			34			4
7. Andere beroepen		7,33	8,32		7,55	8,91	
a. Haark., barbiers	6			10			3
b. Voermans, koets.	6			26			1
c. (Oud) militairen (1)	48			42			19
d. Onderw., leraars	10			10			2
e. Verplegers	10			11			—
f. Handelaars	20			57			3
g. Fabrikanten	6			22			1
h. Allerlei zelfst. (1)	26			65			3
8. In dienstverband							
a. Arbeiders		28,50	32,36		24,65	29,13	
(a) arbeiders	79			116			9
(b) fabrieksarbeiders	20			26			1
(c) wevers, spinners	86			68			14
(d) gespec. arb. (2)	128			201			22
(e) knechten	141			193			7
(f) dagloners	57			190			5
b. Bedienden (klerk.,		8,27	9,40		2,54	3,00	
schrijv., handelsr.)	149			82			20
9. Zonder beroep							
a. Renteniers,		9,38	10,66		2,95	3,48	
«zonder beroep»	85			72			8
b. Studenten	84			23			3
10. Onbekend	218	12,11		492	15,00		14
TOTAAL:	1802			3217			180

(1) Hieronder telt men ook enkele oud-zouaven, o.m. Aloïs Rollewagen, van Zottegem (1864-66, 1867-69), Florimond Herman, van Sint-Niklaas (1865 en 1867), Gustaaf Kinds, van Gent (1867 en 1868), Bernard Maes, van Waarschoot (1865 en 1867), Eugeen Monti, van Gent (1860 en 1867).

Uit de verschillende tabellen, maar vooral uit tabel VIII, leest men duidelijk dat het grootste procent van de zouaven in België, nl. 1/3, werd geleverd door de arbeidersklas (32,36 % van de gekende), veelal ongeletterden, die tekenden met een kruisje; het volgend hoogste procent (14,63 %) is het aandeel van de boerenzonen, hetzij iets meer dan 1/7 van de gekende beroepen. Allerlei ambachtslui, waarvan de ontwikkeling niet al te hoog moet worden aangeschreven, vertegenwoordigen ca. 25 % van het aantal: vooral de bakkers, de schoenmakers, de timmerlui en de kleermakers (samen 13 %) waren goed vertegenwoordigd. Wat nu de meer ontwikkelden betreft! Hieronder vermelden we de molenaars, de brouwers en de likeurstokers, de drukkers en tipografen, de onderwijzers en de leraars, de verplegers (samen met de kloosterlingen, teologen en leerlingen-apotekers), de handelaars, de fabrikanten, de bedienden, de renteniers en studenten. Deze tellen samen ca. 25 % van de geleverde effektieven.

Wanneer een vergelijking met Nederland wordt gemaakt, stelt men, wat de sociale stand betreft, een kleine verschuiving vast. Het procent der landbouwers (18,52) ligt er 4 % hoger dan in ons land, terwijl dit van de arbeiders (29,13) er 3 % lager ligt. De ambachtslui vertegenwoordigen er een procent dat ca. 10 % hoger ligt (ruim 35 %) dan hier: ook in Nederland komen de bakkers, de schoenmakers, de timmerlui en de kleermakers vooraan met niet minder dan 20 % van het totaal. De meer ontwikkelden vertegenwoordigen hier slechts ca. 15 % van het zouavenkorps. Het zijn vooral de ambachtslui en kleine neringdoeners die in Nederland edelmoedigst de oproep hebben beantwoord. En de vraag mag wel gesteld worden: of zowel in België als in Nederland sommige beroepen misschien met een ekonomische regressie hadden af te rekenen?

3. De zouaven in Oost-Vlaanderen.

Gezien deze provincie met slechts 1/6 van de bevolking van het land 1/3 van de zouaven leverde, verdient ze een biezondere aandacht.

a. VERSPREIDING OVER DE VERSCHILLENDE DORPEN

Gent zelf, met 14,3 % van de bevolking van Oost-Vlaanderen, leverde 170 zouaven of 25,5% van de effektieven van deze provincie, waarvan 1/5 inwijkelingen waren. Sint-Niklaas, de enige stad in O.-Vl. die toen ruim 20.000 inwoners telde (2,8 % van de bevolking), telde 37 zouaven of 5,51 %. De vijf steden met 10 à 20.000 inwoners (Aalst, Hamme, Lokeren, Ronse, Zele, samen 8,6 % van de bevolking) telden 78 zouaven (respektievelijk 34, 11, 12, 16, 5) of 11,62 %. De 20 andere steden en dorpen met 5 tot 10.000 inwoners (Aalter, Beveren, Dendermonde, Eeklo, Evergem, Geraardsbergen, Kalken, Kruishoutem, Ledeberg, Maldegem, Nazareth, Ninove, Oostakker, Oudenaarde, Stekene, Temse, Waarschoot, Waasmunster, Wetteren, Zomergem, met

16,8 % van de bevolking) telden 122 zouaven (respektievelijk 3, 5, 3, 6, 10, 5, 8, 3, 6, 2, 8, 2, 10, 7, 5, 5, 14, 9, 3, 17) of 16,83 %. Terwijl de overige dorpen met 58 % van de bevolking 254 zouaven telden, hetzij 37,87 %.

Onder al de dorpen van Oost-Vlaanderen telde Zottegem (2379 inwoners) het hoogste procent nl. 10 of 1,5 % van het totaal van deze provincie (0,31 % van de bevolking), hetzij 1 zouaaf op 250 inwoners. De vier gebroeders Charles, Desiré, Frans en Gustaaf van Crombrugghe, zonen van Jan en Marie-Josée de Keukelaere, hebben hierbij zeker het grootste gewicht in de schaal gelegd. Desiré was 18 jaar oud en Frans 22 toen zij in 1863 hun verbintenis tekenden. Beide waren «blekers». In 1866 vernieuwde Desiré zijn dienstkontrakt. Inmiddels vertrok in 1864 hun broer Charles, «handelaar», 24 jaar oud en op 7 januari 1867 tekende ook Jozef-Gustaaf, «rentenier», 19 jaar oud. Charles overleed in het hospitaal Frascati op 3.9.1864.

Ook de drie gebroeders Pieter, Serafien en Charles-Louis Crul verdienen vermeld te worden. Zij werden geboren te Adegem respektievelijk in 1829, 1839 en 1841, als zonen van Jaak en Petronella Belaen, maar waren werkzaam als «hoeveknecht», de eerste en de derde te Sint-Laureins en de tweede te Maldegem. Alle drie tekenden in 1865 hun dienstverbintenis met een kruisje. In elf gevallen namen twee gebroeders dienst in het pauselijk leger, nl. de gebroeders Jaak en Serafien van Acker, van Oostakker; Alfred en Oktaaf Berchmans, van Gent; Louis en Ferdinand Berlo, eveneens van Gent; Charles en Jacobus Buyens, ook van Gent; Aloïs en Pieter-Augustijn de Greyte, de ene geboren te Belsele en de andere te Sint-Pauwels; Frans en Felix d'Haenens, van Ronse; Charles en Serafien van Laere, van Lochristi; Frans en Charles Loof, de eerste geboren te Kerkhove en de tweede te Kaster, maar wonend te Ruien en te Sint-Niklaas; Aloïs en Jozef Verdickt, van Waasmunster Albien en Kamiel Verschelden, van Schorisse; Aloïs en Jozef van Vlierberghe, van Sint-Niklaas-Waas.

Na Zottegem komt Zomergem (5842 inw.) met 17 pauselijke zouaven, Sint-Laureins (3346 inw.) komt op de derde plaats met 10 pauselijke zouaven. Hierop volgt Melsele (2958 inw.) met 8, vervolgens Waarschoot (5303 inw.) met 14, Belsele (3257 inw.) met 7, Erpe (2103 inw.) met 5, Aalst (18580 inw.) met 37, Gent (115.354 inw.) met 170, Evergem (6483 inw.) met 10, Mere (2536 inw.) met 5, Schorisse (2593 inw.) met 5 en Lede (4249 inw.) met 6.

Onder de dorpen die er 4 telden vinden we Ertvelde, Grembergen, Hansbeke, Michelbeke, Sint-Denijs-Westrem en Ursel. Talrijker waren de dorpen, waar men er drie telde : Asper, Eine, Herdersem, Huise, Kluizen, Knesselare, Lochristi, Lovendegem, Ouwegem, Poeke, Sint-Maria-Oudenhove, Wortegem en Zwijndrecht. In 31 dorpen waren er twee (3) en 57 dorpen telden er één (4).

---

(3) Aaigem, Appelterre, Bazel, Deinze, Desteldonk, Eke, Elst, Gentbrugge, Haaltert, Kaprijke, Melden, Moerzeke, Nederbrakel, Nukerke, Olsene, Opbrakel, Opdorp, Overmere, Schellebelle, St.-Antelinks, St.-Gillis-Waas, St.-Kornelis-Horebeke, St.-Lievens-Esse, St.-Pauwels, Tielrode, Voorde, Vrasene, Wannegem-Lede, Wieze, Zelzate en Zulte.

Uit de provincie stammen nog 37 vrijwilligers, die evenwel elders gedomicilieerd waren. Onder welke invloed hun inlijving plaats vond, óf die van hun geboortedorp óf die van hun verblijfplaats, valt moeilijk te bepalen. Een knecht van Sinaai en een van Aalter, beide te Doornik gedomicilieerd, zullen veeleer van huis uit beïnvloed zijn. En de Gentse student te Merchtem ? En de landbouwer van Knesselare die in 1860 de verbintenis ondertekende en hetzelfde deed in 1863 als knecht te Kortenberg ? Wij treffen ook een zevental Oostvlamingen aan te Robeke (Roubaix) (geboren te Berchem-Oudenaarde, Deinze, Gent, Eeklo, Lokeren en Aalst; de vier eerste zijn wevers, de vijfde fabrieksarbeider, de zesde dagloner en de zevende schoenmaker). Voeg daarbij nog, eveneens te Robeke, vier wevers (uit Avelgem, Brugge, Outrijve en Croix), een arbeider uit Sint-Jans-Molenbeek en een haarkapper uit Namen.

b. ZIJ KEERDEN NAAR HUN THUIS NIET WEER...

Dat een soldaat sneuvelt of sterft ten gevolge van opgelopen verwondingen, is steeds een mogelijk gevolg verbonden aan het beroep, maar dat hij verongelukt ten gevolge van een dwaas ongeval of van een of andere ziekte klinkt zo passief, vooral voor iemand die zich vrijwillig heeft ingezet. Dit is de tragiek geweest van onze zouaven.

Het probleem werd nagegaan voor de overleden zouaven van Oost-Vlaanderen. Van de 35 overledenen zijn er slechts 4 gestorven ten gevolge van opgelopen verwondingen, terwijl de overigen zijn overleden aan een of andere besmettelijke ziekte, als pokken, kolera, enz. Carlos d'Alcantara, van Gent, onderluitenant, werd dodelijk gewond te Mentana († 29.11.1867); eveneens Leon Bracke, van Laarne (wonende te Gent) en Pieter van Handenhove, van Moorsel (wonend te Aalst), die zwaar gekwetst werden te Mentana op 3.11.1867, overleden in het hospitaal te Rome respektievelijk op 3.11.1867 en op 26.12.1867; Edward de Roeck, van Beveren, die gekwetst werd te Monte Libretti op 13.10.1867, overleed te Palombara op 16.10.1867.

De zwaarste tol werd betaald door Hamme (5) en Waarschoot (6), die ieder drie van hun dorpsgenoten in de Pauselijke Staten achter-

---

(4) Bellem, Bevere-Oud., Borsbeke, Bottelare, Bachte-Maria-Leerne, Doel, Drongen, Eksaarde, Elene, Erwetegem, Heldergem, Heurne, Iddergem, Destelbergen, Kallo, Kemzeke, Kerksken, Laarne, Landegem, Landskouter, Lotenhulle, Machelen, Mater, Melle, Merelbeke, Moerbeke, Moorsel, Munte, Nieuwerkerken, Nieuwkerken (W.), Ooike, Oudegem, Petegem, Ruien, Scheldewindeke, Schoonaarde, Sinaai, St.-Blasius-Boekel, St.-Gillis-Dendermonde, St.-Margriet, St.-Martens-Latem, St.-Martens-Lierde, Sleidinge, Stekene, Uitbergen, Velzeke, Vlierzele, Vosselare, Wachtebeke, Wichelen, Winkel, Wondelgem, Zaffelare, Zandbergen, Zegelsem, Zevergem, Zwijnaarde.

(5) Dominiek Droeshout († 24.9.1864), Petrus Peleman († 20.11.1868) en Frans Oste († 23.8.1867).

(6) Dominiek Claeys († 22.1.1867), Edward de Schuyter († 2.9.1866) en Charles-Louis Uytterschaut († 27.7.1867).

lieten. Evergem (7), Gent (8) en Zomergem (9) telden elk twee overledenen.

Buiten de reeds voornoemde overledenen, moesten volgende steden en dorpen het verlies betreuren van een van hun jonge mannen, nl. Dendermonde (10), Dikkele (11), Eeklo (12), Eke (13), Heurne (14), Kalken (15), Lokeren (16), Lovendegem (17), Moerzeke (18), Nazareth (19), Oostakker (20), Oudenaarde (21), Ronse (22), Sint-Baafs-Vijve (23), Sint-Niklaas (24), Wortegem (25), Zelzate (26), Zevergem (27) en Zottegem (28).

Oost-Vlaanderen verloor 5,2 % van zijn vrijwilligers.

Wat de **sociale stand** betreft van deze overledenen, onbreken de gegevens voor vijf personen; verder telt men onder hen 6 knechten, 2 arbeiders, 6 spinners en wevers (w.o. 3 wevers van Waarschoot), 5 landbouwers, 1 poeldenier, 1 schaliedekker, 1 smid, 1 wagenmaker, 1 schoenmaker, 1 laarzenmaker, 1 linnenfabrikant, 1 handelaar, 1 student, 1 «zonder beroep». Bijna de helft behoort dus tot hen die in dienstverband werkzaam waren, terwijl van de gesneuvelden voor één de gegevens ontbreken, twee knechten waren en één smid.

Antwerpen telde 12 overlijdens (4,7 %), Limburg 7 (4,7 %), West-Vlaanderen 13 (5,4 %), Brabant 5 (1,8 %), Luik 1 (1,1 %), Namen 1 (2,9 %). In totaal voor het land 74 op 1802, hetzij 4,1 %.

Voor Nederland bedroeg het aantal overledenen 162 of 5,03 % van de 3.218 Nederlandse zouaven.

c. LEEFTIJD VAN DEZE ZOUAVEN

Voor de verschillende aanwervingsjaren wordt de leeftijd van de zouaven opgetekend en het gemiddelde hierop berekend.

IN 1860 : één van 19 jaar, 2 van 20 en 21 j., 6 van 22 j., 4 van 23 en 24 j., één van 25 j., 2 van 26, 27 en 28 j., één van 29 j., 2 van 30 en 32 j., 3 van 34 en 35 j., één van 36, 37 en 39 j. De gemiddelde leeftijd bedroeg 25 jaar.

IN 1861 : één van 16 en 18 jaar, 2 van 20 en 21 j., 3 van 22 j., 5 van 23 j., 2 van 24 en 25 j., 3 van 26, 27 en 28j ., één van 31, 32 en 33 j., 2 van 34 en 35 j., één van 37 en 39 j., 2 van 40 j. en 3 van 42 j. De gemiddelde leeftijd bedroeg 26-27 jaar.

---

(7) Louis Cobbaert († 23.11.1868) en Bernard Hacke († 18.5.1866).

(8) Hippoliet Marchand († 9.8.1863) en Gustaaf Kinds († 26.11.1868) + twee gesneuvelden.

(9) Charles Catrij († 3.7.1866) en Edward Wieme († 23.7.1866).

(10) Sebastiaan de Nijs. (11) Petrus Fisch (waarvan geen inschrijving te Brussel). (12) Petrus de Richter (wonend te Antwerpen). (13) Constant van Mullem. (14) Jan-Frans Meire. (15) Petrus Verstuyft. (16) Edward van Damme. (17) Charles-Louis van de Veire. (18) Dominiek Verhelst. (19) Kamiel Bauters. (20) Serafien van Acker. (21) Theodule Tack. (22) Gustaaf Bisman. (23) Jan-Baptist Meyfroid. (24) Charles-Louis Behiels (wonend te Gent). (25) Philip van Caeneghem. (26) Petrus Ockers. (27) Petrus Brisson. (28) Charles van Crombrugghe.

IN 1862 : één van 18 jaar, 2 van 19 j., 5 van 21 j., 2 van 22 j. en 23 j., één van 24 j., 2 van 27 j. en één van 35 j. De gemiddelde leeftijd bedroeg 21 jaar.

IN 1863 : één van 17, 18 en 19 jaar, 5 van 20 j., 2 van 21 j., 4 van 22 en 23 j., één van 24 j., 3 van 25 j., één van 26 en 28 j., 2 van 30 j., één van 37 en 49 j. ! De ouderdomsdeken buiten beschouwing gelaten, bedroeg de gemiddelde leeftijd 22 jaar.

IN 1864 : één van 15, 16, 17 en 18 jaar, 2 van 19 j., 4 van 20 j., 6 van 21 j., 2 van 22, 23 en 24 j., 3 van 25 en 26 j., één van 27 j., 2 van 28 j., één van 29, 30, 33, 34, 38, 39 en 42 jaar. De gemiddelde leeftijd bedroeg 23 jaar.

IN 1865 : twee van 17 jaar, één van 18 j., 2 van 19 j., één van 20 j., 5 van 21 j., 2 van 22 en 23 j., 4 van 24 j., 2 van 25 j., 4 van 26 j., 5 van 27 j., 2 van 28 j., 3 van 29 j., één van 30, 32, 33, 35, 36, 39 en 42 j. De gemiddelde leeftijd bedroeg 25-26 jaar.

IN 1866 : één van 16 jaar, 5 van 17 en 18 j., 7 van 19 en 20 j., 17 van 21 j., 10 van 22 j., 12 van 23 j., 15 van 24 j., 16 van 25 j., 12 van 26 j., 6 van 27 j., 5 van 28 j., 6 van 29 j., 2 van 30 j., 3 van 31 j., 2 van 32 j., één van 33 en 34 j., 2 van 35 j.,één van 37 j., 4 van 38 j. en één van 39 j. De gemiddelde leeftijd bedroeg 24 jaar.

IN 1867 : twee van 14 jaar, 4 van 15 j., 5 van 16 j., 8 van 18 j., 6 van 19 j., 5 van 20 j., 12 van 21 j., 15 van 22 j., 12 van 23 j., 6 van 24 j., 12 van 25 j., 8 van 26 j., 10 van 27 j., 5 van 28 j., één van 29 j., 3 van 30, 31 en 32 j., één van 33 j., 2 van 34 en 35 j., 3 van 36 j., één van 38 en 39 j. De gemiddelde leeftijd bedroeg 23 jaar.

IN 1868 : twee van 16 jaar, 4 van 17 en 18 j., 3 van 19 j., 2 van 20 j., 6 van 21 en 22 j., 4 van 23 en 25 j., 5 van 26 j., 3 van 27 j., 5 van 28 j., 2 van 29 j. en één van 30, 31, 33, 34, 36 en 38 j. De gemiddelde leeftijd bedroeg 23 jaar.

IN 1869 : zeven van 16 jaar, 2 van 17 en 19 j., 10 van 20 j., 12 van 21 j., 8 van 22 j., 4 van 23 j., 5 van 24 j., 4 van 25 j., 2 van 26, 27, 28 en 29 j., één van 30 en 31 j., 3 van 32 j., één van 33 j., 3 van 34 en 35 j. De gemiddelde leeftijd bedroeg 22 jaar.

IN 1870 : twee van 15 jaar, 3 van 16 j., 7 van 17 j., 5 van 18 j., één van 19 j., 5 van 20 j., 9 van 21 j., 2 van 22 j., 4 van 23 j., één van 24 j., 2 van 25 j., 3 van 26 j., 2 van 27, 28 en 29 j., één van 30 j., 2 van 32 j., één van 34 en 37 j. De gemiddelde leeftijd bedroeg 21 jaar.

Tussen de 20 en 26 jaar (met als hoogtepunt 21 jaar) behoren 49,36 % van de vrijwilligers uit Oost-Vlaanderen, die zich aanboden voor het pauselijke leger (29), terwijl 71,33 % van 17 tot 28 jaar

(29) 21 jaar : 78 (11,74 %); 22 j. : 60 (9,03 %); 23 j. : 55 (8,28 %); 25 j. : 49 (7,37 %); 20 j. : 43 (6,47 %); 26 j. : 43 (6,47 %).

tellen (30); de overige 28,73 % zijn jonger dan 17 jaar (3,61 %) of ouder dan 28 jaar (31).

d. OOST-VLAANDEREN EN DE STRIJD OM DE KERKELIJKE STATEN

Oost-Vlaanderen telde in 1866 1/6 van de bevolking van België en leverde 1/3 van het aantal pauselijke zouaven. Hiertoe bestaat wel een of andere reden. De bevolking was er honderd jaar terug niet méér katoliek dan in de andere gewesten. En waarom aan deze bevolking meer edelmoedigheid toeschrijven?

Alles laat vermoeden dat een intensiever aktiviteit werd ontwikkeld door de bisschop (en de geestelijkheid) van het bisdom Gent. Mgr. L.J. Delebecque (1838-1864) was een persoonlijkheid, die een einde stelde aan het liberaal-katolicisme onder de Gentse geestelijkheid (onder invloed van de stellingen van Lamenais) en was tevens de promotor van een sterke ultramontaanse beweging (32). Ook A. Simon is dezelfde mening toegedaan: «...l'évêque de Gand, mgr. Delebecque était plus que les autres évêques aux écoutes de Rome» (33). Pater dr. K. van Isacker is evenwel van een andere mening en schrijft: «In 1863 was het Belgisch episcopaat, in zijn geheel genomen, liberaal-katoliek, dank zij de doorslaggevende invloed van kardinaal Sterckx. Enkel mgr. Malou (Brugge) en mgr. de Montpellier (Luik) behoorden tot de ultramontaanse opinie.» (34).

Onder de herderlijke brieven troffen wij geen enkele oproep tot dienstneming aan van de hand van mgr. Delebecque. Op 7 oktober 1860 liet hij een brief voorlezen, waarin hij de aanslag op de Kerkelijke Staten afkeurt en hulde brengt aan hen die voor deze edele zaak zijn gevallen en voor wie hij een rouwdienst voorschrijft. Samen met dit bisschoppelijk schrijven wordt ook de brief van paus Pius IX, van 28.9.1860, waarin de aanslag op de Pauselijke Staten wordt aangeklaagd, verspreid. De «Bien Public» van Gent, als ultramontaans dagblad, was de zaak van de Kerkelijke Staten zeer genegen, maar wist uit de aard van de taal slechts een elite te bereiken, die misschien op haar beurt de volksjongens voor de zaak heeft warm gemaakt.

---

(30) 27 jaar: 36 (5,42 %); 28 j.: 29 (4,37 %); 17 j.: 27 (4,06 %); 18 j.: 27 (4,06 %); 19 j.: 27 (4,06 %).

(31) 16 jaar: 19 (2,86 %); 29 j.: 18 (2,71 %); 35 j.: 17 (2,56 %); 30 j.: 14 (2,11 %); 32 j.: 14 (2,11 %); 31 j.: 9 (1,35 %); 38 j.: 8 (1,20 %); 33 j.: 7 (1,05 %); 36 j.: 6 (0,90 %); 37 j.: 5 (0,75 %); 39 j.: 5 (0,75 %); 42 j.: 5 (0,75 %); 15 j.: 3 (0,45 %); 14 j.: 2 (0,30 %); 40 j.: 2 (0,30 %); 49 j.: 1 (0,15 %).

(32) **E. Lamberts, De belgische katolieken en de moderne vrijheden,** in **Spiegel Historiael,** 3e jg., juni 1968, blz. 366.

(33) **A. Simon, Réunions des évêques de Belgique 1830-1867. Procès-Verbaux,** nr. 10, Cahiers / Bijdragen, Leuven, 1960, blz. 8.

(34) **Werkelijk en Wettelijk Land.** De katholieke opinie tegenover de rechterzijde 1863-1884, blz. 204. Antwerpen 1955.

Het was in het bisdom Gent dat na de aanslag op de Kerkelijke Staten Sint-Pieterspenning werd ingesteld, om de oorlogslasten van het pauselijk leger te helpen dragen.

Op 28 oktober 1866 richt mgr. Bracke een oproep tot de pastoors om jongelingen voor de zouaven aan te werven.

Het ulramontanisme dat in het bisdom Gent heerste heeft onder de bevolking weerklank gevonden in een engagament voor de belangen van Paus en Kerk. De invloed van de bisschop persoonlijk op de gevoerde aktie liet zich nog duidelijker vermoeden wanneer men vaststelt dat voor de jaren 1860-1865 het bisdom Gent 46,84 procent van de effektieven leverde van gans het land. Die verhouding ligt veel lager in 1867, om nadien weer aan te groeien.

In Nederland, met in 1865 ca. 3.500.000 inwoners w.o. ca. 38 % katolieken, telde men 3.218 pauselijke zouaven. Dit betekent op de ca. 1.300.000 katolieken 24,7 zouaven per 10.000 katolieken, tegenover slechts 3,7 per 10.000 in ons land. Hieruit blijkt dat het ultramontisme er nog heel wat levendiger was dan bij ons en dat de edelmoedigheid er nog heel wat hoger lag.

Wij mogen besluiten dat in ons bisdom het meeleven met Rome heel wat meer weerklank vond dan in de andere bisdommen van het land. Wij stellen vast dat de inzet vooral het werk is geweest van de kleine man, die ontvankelijk is voor gevoelsargumenten en uit idealisme ten strijde is getrokken voor «Kerk en Paus». Het selektief optreden bij de aanwerving staat er waarborg voor dat louter avonturiers moeilijk in de rangen van de zouaven een plaats konden vinden. De idealistische geloofsovertuiging is dan ook wel de voornaamste reden van de inzet. Die gewone volksjongens, en niet minder die talrijke ambachtslui, die hun beroep in de steek lieten, verdienen de bewondering en waardering van het nageslacht. Het bisdom Gent mag fier zijn op het aandeel dat door zijn bevolking werd geleverd bij de verdediging van de Kerkelijke Staten tegen de bende van Garibaldi, die de eenheid van Italië beoogde en ten slotte tot stand bracht.

J. de Brouwer.

Zarlardinge

DEEL I

Historische gegevens met betrekking tot het taalgebruik

Zarlardinge is een landbouwgemeente met een oppervlakte van 653 ha en een bevolking van 962 inwoners, hetzij een betrekkelijke dichtheid van 150 inw. per km2. Het is een van de meest zuidelijk gelegen gemeenten van de provincie Oost-Vlaanderen.

Ze grenst ten noorden en ten oosten aan de Oostvlaamse gemeenten Parike, Deftinge, Goeferdinge en Overboelare, ten westen aan Everbeek, een Vlaamse gemeente die tot voor kort nog bij Henegouwen hoorde, en ten zuiden aan de Waalse gemeenten van Henegouwen, Twee Akren en Ghoy.

TOPONYMIE

Ch. Duvivier leert ons dat de naam van deze gemeente reeds in 868-869 voorkomt in het «Polyptyque» of staat van goederen van de abdij van Lobbes onder Koning Lotharius: Op p. 311 vinden we inderdaad onder de titel «In pago Bragbattensi... Soraldengies...» (1).

Volgens Gijsseling, in zijn **Toponymische Etymologieën in en om het Land van Aalst,** werd de naam Zarlardinge in 868 Saroldingas geschreven en komt voort van het Germ. **Saruwaldingas** of «de lieden van Germ. **Saruwald**» (**sarwa**-n. «wapenrusting» + **walda**-m. «heerser») (2).

Volgens Mansion, in **Voornaamste Bestanddelen der Vlaamsche Plaatsnamen,** 1935, aangehaald door Carnoy in zijn **Origines des noms des communes,** heette dit dorp in 868 Soraldengies, wat betekent «hoeve van de clan van Sarwald» (3).

---

(1) Ch. Duvivier, **Recherches sur le Hainaut ancien,** p. 311, en **Quelles étaient l'importance et les limites du Pagus Hainoensis jusqu'au XIe siècle,** p. 321.

(2) M. Gijsseling, **Toponymische Etymologieën in en om het Land van Aalst,** p. 20. — In zijn **Top. Woordenb. van B., Ned., Lux., N.-Fr. en W.-Duitsl.,** p. 1098, geeft hij echter meer varianten. Zarlardinge: Aalst:: Saroldingas, 868 kop. 18e, Lobbes M34, p. 36. — Saraldenges, 1142 kop. 15e, idem, M33, 302 r°. — Soraudenges, 1210, Cambron, YC. — Sorodenghes, 1211, idem, YC. Soradenges, 1214, idem, YC; 1224, idem, YC.

(3) A. Carnoy, **Origines des noms des communes de Belgique,** p. 769. — Verklaring overgenomen door M. Servais, **Wapenboek van de Provinciën en Gemeenten van België.**

J.F. Willems van zijn kant noteert in zijn **Mémoire sur les noms des communes de la province de la Flandre Orientale** : «Sarlardinge. Selon Van Gestel "latinisé Saerlinga, vulgo Saerlingen".» (4).

J.J. De Smet ziet in het woord «Zarlardinge» de betekenis : «**la prairie de Salard,** nom qui se trouve dans les chroniques; à moins qu'on n'y voie la **salle aux plaids.**» (5).

De Potter en Broeckaert, in hun werk **De Gemeenten der Provincie Oost-Vlaanderen,** zeggen dat de naam dezer gemeente in de volksmond geheel anders klinkt dan men hem schrijft; men zegt algemeen Zaarlinge, de samentrekking van Sarlardinge. «De oudste spelling nochtans», zo gaan deze auteurs verder, «is **Soraldengies** (869), gelijk hij voorkomt in het **Polypticon** der abdij van Lobbes. Eene acte, overgeschreven in het schepenregister van Gent (keure), gedagteekend 20 Januari 1428, spelt **Saerledinghen,** en in de stadsrekening van Geeraardsbergen, over het dienstjaar 1490-1491, vindt men **Zareldinghen. Zarlinghe** of **Zaladech** komt voor in een register van oude pachtbrieven van de abdij te Ninove der XVIIe eeuw, en **Saerlinghe** in het register **Acten en Contracten,** 1450-1451, der Gentsche keure. Het eerste deel van de naam beduidt ongetwijfeld eenen persoon; wat **inge** betreft, hierdoor worden beteekend de zonen of nazaten van den bedoelden persoon.» (6).

In een ongetekend artikel over Zarlardinge, verschenen in **De Toerist,** lezen we : «De kerk is gelegen in het hart der parochie; als spaken van een rad lopen van zijn bakstenen toren een zestal wegen uit in alle richtingen. Ze is ingesloten in een ringvormige huizenbouw welke ons een vroege nederzetting laat veronderstellen. Inderdaad, in 869 vinden we reeds Soraldengies, in de 13e en 14e eeuw Zareldinghen, Zarlinghe, Zaladech (op zijn Waals) en Saerlinghen in 1451. De naam zou betekenen : de nazaten of dingplaats van Solar of Salar, Germaans veldheer die door de nederzetting een vaste vorm gaf aan de plaats.» (7).

G. Merckaert geeft ons in zijn werk **Geeraardsbergen** een interessante bijdrage over het ontstaan van de Vlaamse dorpen en over de etymologie ervan : «Een of meer Frankische geslachten, rondom hunnen aanvoerder geschaard, bouwden nu in 't midden der akkers hunne hoeven met bosch- en gemeen-weiden omringd en gaven alzoo het ontstaan aan die talrijke Vlaamsche dorpen, met namen uitgaande op germaansche achtervoegsels die de woning beduiden, en die in 't land tusschen Dender en Schelde merkwaardig opeengedrongen liggen». Speciaal voor Zarlardinge schrijft hij met verwijzing naar

---

(4) J.F. Willems, **Mémoire sur les noms des communes de la province de la Flandre Orientale,** p. 317.

(5) J.J. De Smet, **Essai sur les noms des villes et communes de la Flandre Orientale,** p. 27.

(6) F. De Potter en J. Broeckaert, **De Gemeenten der Provincie Oost-Vlaanderen,** p. 3.

(7) **Zarlardinge,** verschenen in **De Toerist,** XXVI (1947), p. 160.

Kurth (8) : «Soms om hun eigendom aan te duiden voegde men bij den naam van sommige grondbezitters den Germaanschen uitgang ing, die later op de afstammelingen wees, zooals met Sarlardingen.» (9).

Ook Lindemans onderzoekt op zijn beurt in **De Frankische Kolonisatie in Brabant**, de **sala-** en **ingen**namen. Hij doet dit naar aanleiding van Des Marez' bekende opvattingen over het probleem der Frankische kolonisatie, die hij als volgt samenvat : «Mijn doel is de toponymische argumenten, die M. Des Marez, evenals Kurth, oproept wat van naderbij te beschouwen en hun waarde vast te stellen.

Er zijn er vooral twee : 1° de **ingen**namen uit Zuid-West Brabant; die zouden wijzen op een stellig niet Frankische (Saksische) oorsprong. Daaruit zou af te leiden zijn dat Brabant een uitzondering zou uitmaken in 't vlaamsche land (een **terra excepta**, zooals schrijver dit noemt), met een gemengden ethnographischen oorsprong (een **terra mixta**, in de terminologie van schrijver)

2° de **sala**namen (namen op zeel en sel), die de ware bakens zouden zijn van de eerste kolonisatie, de grensposten die ons zouden toelaten de eerste bezetting stap voor stap te volgen.

Die twee toponymische argumenten zijn er op berekend om Brabant uit te sluiten als eerste kolonisatiegebied en alzoo het stelsel van Kurth onmogelijk te maken».

Hierna volgt dan een lijst van **ingen**namen waaronder op p. 182 voorkomt : «De oudste vorm van Sarlardinge is Soraldingaheim en komt voor in 868-9».

En de auteur gaat verder : «Uit deze lijst blijkt dat de vormen met -ingen niet vroeger dan rond 1340 in de geschreven oorkonden verschijnen. Tot in 't begin van de 14e eeuw zijn zij niet te onderscheiden van de -gemnamen uit de aangrenzende gouwen, die bijna algemeen nog de later uitgestoten -n vertoonen (Curenghem, Cobbenghem, Diedenghem, enz...). Wel zijn er Waalse vormen bekend uit Henegouwsche kanselarijen : vormen met -ingies : Boedingies (1367-8) = Budingen (Halle), Otengies (1217) = Oetingen, Soraldengies = Sarlardinge; naast vormen met ghien en gien : Aenghiem (1164) = Edingen, Oetenghien (1320) = Oetingen, enz...

Plaatsnamen, waarin -ingen uit -ingaheim, verschijnen alleen op den Zuidelijken rand van ons taalgebied, grenzend aan 't Romaansch...

Al deze groepen liggen gerugsteund tegen het Romaansch gebied. Van daaruit moet dan wel de -ingen-beweging (er mag wel gesproken worden van een «bewegend» taalverschijnsel) gekomen zijn.» (10).

Lindemans' mening schijnt te worden bevestigd door L. Verriest, die in zijn inleiding tot de Veil Rentier vooropzet dat Zarlardinge

---

(8) G. Kurth, **La frontière linguistique en Belgique**, p. 300-301 : «Parike, in middeleeuwsch Fransch, Parranches, schijnt te staan voor Paringen».

(9) G. Merckaert, **Geeraardsbergen**, p. 114-115.

(10) J. Lindemans, **De Frankische Kolonisatie in Brabant**, p. 178-193.

zou behoord hebben tot het oude Henegouwen. Hij schrijft dat «on constate dans le V.R., qu'à Ellezelles la redevance de pelle et planche se payait au Quinquagésime, à raison de 5 deniers par bonnier de terre et rapportait annuellement au seigneur la somme considérable de 20 livres» (11) en voegt er aan toe dat, naar zijn weten, die cijns ook bestond in een reeks gemeenten van het Noorden van het oude Henegouwen : Zarlardinge, Acren, Wodecq, Elzele, Bever, Viane en Bas-Silly.

Evenals de naam van de gemeente zijn de namen der gehuchten van Germaanse oorsprong, behalve twee aan de grens van Ghoy : Longpont en Monpassage.

Guyot vermeldt er zes met specifiek Vlaamse klank : Gelembeke, Korreele, Recke, Strepe, Te Walle, Vianestraat (12).

Bij Houet, daarentegen, komen er tien toponiemen voor, waaronder een Romaanse : Bovendorp, Galategem, Gelembeke, Kalenberg, Korele, Mon Passage, Reke, Sint-Antonius Kapel, Streep, Nieuwehoeve (13).

«Kernachtig klinken de namen der gehuchten», zo lezen we in het boven aangehaalde artikel in **De Toerist** op p. 160 : «Kanakkendries, de Strepe, Korrele, de Reke, de Kavodde, de Klooster, 't Verkenshoekje, den Bruwier» (14).

Ook de vijf toponiemen die de Brouwer in de penningkohieren van 1571 en 1577 vond en waarvan hij een verklaring geeft, zijn zuiver Vlaams :

Bocht : «**Boecht** of **bocht** met suffiks -t, afgeleid van de stam van «buigen». Van daar «iets omheen buigen is omheinen». Bocht is «een omheinde ruimte, waarin 's nachts het weidende vee werd bijeengedreven». - Zeer verspreid toponiem.» (15).

Dolage : «**Dolage, doothage** = «moeras, slijkpoel». - Zeer verspreid toponiem.» (16).

«Caelfsterdriesch» = Kalverdries (17).

«te correele» : «Partij genaamd naar een vroeger gebruik, nl. het maken van kareelsteen. - Zeer verspreid toponiem.» (18).

---

(11) Leo Verriest, **Veil Rentier - Introduction**, p. 82.

(12) Guyot Fr., **Nouveau Dictionnaire des communes, hameaux, etc.**, p. 356. A.Carnoy verklaart de toponiem «Rekke» onder de gemeentenaam, Rekkem : «Comme Mansion le suggère (V.B. 132)„ **Rekkem** est composé de **heem** «maison» et de **rek** «planche, perche». Ce dernier mot était **'rakja** en francique.» **(Origines des noms des communes**, p. 572).

(13) A. Houet, **Modern woordenboek der Belgische gemeenten**, p. 843.

(14) Noteren we nog volledigheidshalve de plaatsnamen «te ghelembeke» en «deecskyn» die voorkomen in een charter van 1330. (V. Gaublomme, **De Kartuize St.-Martens-Bos te St.-Martens-Lierde**, p. 177).

(15) J. de Brouwer, **Toponymie van Lede**, p. 220.

(16) id., p. 229.

(17) id., p. 261.

(18) id., p. 263.

Steenhout: «Hout = «bos» + steen = «burcht, versterkte plaats» ?» (19).

GESCHIEDENIS

Op de vraag die zich voor meerdere gemeenten van de «Terres de Débats» (20) stelt, nl. tot welk graafschap zij behoorden, vinden we m.b.t. Zarlardinge geen duidelijk antwoord in L. Vanderkindere, **La formation territoriale des principautés belges au Moyen-Age**: «Une contestation vint se greffer sur la querelle des Dampierre et des d'Avesnes, au sujet de l'appartenance de Lessines et de Flobecq avec la région environnante. [...] Elles comprenaient, d'après une énumération qui se trouve dans une lettre de Gui (avril 1294) : Lessines, Bois-de-Lessines, Ogy, Sarlardinge, Everbecq, Acren, Papignies, Isières, Lenseghem, Tongre, Bauffe, les bois de Pottelsberghe et de La Louvière, Flobecq, Ghoy, Wodecq et Ellezelles.» (21). Uit overeenkomsten tussen de graven van Vlaanderen en Henegouwen blijkt dat deze gebieden, maar dan meer bepaald de heerlijkheid Lessen-Vloesberg, in de praktijk deel uitmaakten van Henegouwen, terwijl ze zuiver juridisch tot het graafschap Vlaanderen behoorden: in 1478 moesten de heren van Lessen-Vloesberg hulde brengen aan de gravin in het Steen te Aalst. De auteur besluit dan: «Il n'est donc pas douteux que primitivement la plus grande partie des **terres de débat** ne fût une dépendance du comté d'Alost. Il est vraisemblable que la langue romane dont usaient les habitants les avaient rapprochés de leurs voisins du Hainaut.» (22). Mogen we, steunend op dit argument, dan misschien besluiten dat de toen Vlaamssprekende (?) gemeente Zarlardinge zich niet op Henegouwen heeft gericht maar op het graafschap Vlaanderen? (23).

---

(19) J. de Brouwer, **Toponymie van Lede**, p. 311.

(20) Over de «Terres de Débats», zie onder Lessen (Geschiedenis).

(21) L. Vanderkindere, **La formation territoriale des principautés belges au Moyen-Age**, t. I, p. 235.

(22) id., t. I, p. 236.

(23) Zarlardinge zou op het einde van de 18e eeuw bepaalde grenswijzigingen ondergaan hebben: De Klooster, thans op burgerlijk gebied deels Everbeek en deels Ghoy en geestelijk Zarlardinge, zou, tot voorbij de herberg «De Zichel», op wereldlijk gebied ook Zarlardinge geweest zijn, daar deze gemeente aan Vloesberg paalde. Na de Franse revolutie zou men, bij het wijzigen der provincie- en gemeentegrenzen, aan Zarlardinge als vergoeding voor de Klooster, de ene kant van de Reke van aan het vroeger Walleveld en Molen te Walle alsook het Boetsveld (dat aan de vroegere heerlijkheid van Walle op Everbeek toebehoorde) afgestaan hebben. Dergelijke ingewikkelde toestand zou voor de Franse omwenteling ook tussen Zarlardinge en Overboelare bestaan hebben. Hierover laten we onze bron zelf aan het woord: «Een akt uit de archieven van Everbeek dagteekende van 1 Juni 1788 vermeldt het verkoopen door zekeren Joannes Vercleyen, woonachtig te Sarlardinge van een partij land, gelegen t' Everbeek op den Baerkouter, aan zekeren Jozef Mor-

«Het dorp Sarlardinge», zo schrijven De Potter en Broeckaert (24), «was aanvankelijk eene vrijheerlijkheid, welke eerst in handen schijnt geweest te zijn van de St.-Pietersabdij te Lobbes; althans er is eene acte bekend van de maand November 1255, bij welke Margareta, gravin van Vlaanderen en Henegouw, verklaart dat Boudewijn van Condé, bijgenaamd van Manage, de hoven **Stiesbeke** en **Nieuwen Hove**, benevens het dorp Sarlardinge (**Soradenges**) van gemeld sticht in huur hield, ter uitzondering van hetgeen de kloosterlingen in genoemd dorp en te Parike (**Parance**) voor eigen gebruik hadden gehouden, en dat hij die goederen had afgestaan aan de abdij voor de som van 450 pond blanken, waarna het sticht hem diezelfde goederen voor eenen termijn van 15 jaren had overgelaten mits betaling van 100 pond blanken 's jaars. - Ten jare 1289 was Sarlardinge het eigendom van Wouter van Braine, ridder, heer van Gamerage (25), en vervolgens, ten titel van leengoed, aan Guiot van Oudenaarde, heer van Deux-Acren. Laatstgenoemde deed er afstand van ten voordele van Willem van Mortaigne, ridder, bij acte van 13 Maart 1296 (o.s.) en met oorlof van Gwijde van Dampierre (26). Opeenvolgend waren heeren van Sarlardinge leden der familie van Wedergrate, onder andere, in 1690, Pieter-Antoon van Cauteren, in 1718 dezes zoon, ten jare 1774 de baron van Ingelmunster.

De dorpsheer oefende de drie graden van justitie, en stelde eenen hoog- en onderbaljuw, eenen meier, zeven schepenen, eenen griffier, sergeant en prater aan. Crimineele en burgerlijke gedingen kwamen vóór de vierschaar.

De tienden, alhier geheven, waren in 1219 grootendeels aan den heer van Edingen, die er toen de abdij van Cambron mede begiftigde,

---

re, wonende ter plaats genoemd (de Strepe) onder het dorp Boelare in Vlaanderen. In een ander akt van 26 Sept. 1766 wordt het verkoopen vermeld van een partij land gelegen t' Everbeek op den Baerkouter, palende aan de grensscheiding van Boelare en Sarlardingen. Zoodat te dien tijde Boelare door die strook of streep land aan Everbeek paalde. Goefferdinge was alsdan afhangig van Boelare. Als ik mij niet vergis, bestond die toestand nog op geestelijk gebied over een dertigtal jaren. De inwoners van sommige huizen op Sarlardinge gelegen onder andere de herberg (In den manken haan) palende aan Everbeek en aan den heer dokter André Donckerwolke waren op geestelijk gebied afhangig van Goefferdinge en Boelare (An, **Everbeek. Kapel te Koroot**, in **De Beiaard** van 11.2.1933).

(24) F. De Potter en J. Broeckaert, **Geschiedenis der Gemeenten van Oost-Vlaanderen**, pp. 4-6, 8.

(25) «In 1289 was het goed in de handen van ridder Wouter van Braine. Antoine van Braine, kastelein van Binche, zegelde met de leeuwenfiguur evenals Wouter van Braine, die ook vermeld wordt als slotvoogd van dezelfde stad en tevens heer van Galmaarden en Zarlardinge was. Vermoedelijk is het wapen van de kasteleinen van Binche aan de gemeente Zarlardinge gebleven. In de 17e en 18e eeuw had het dorp dezelfde heren als Wedergrate.» (J. Melkenbeeck, **De Gemeentewapens van het Land van Aalst**, p. 353).

(26) Op p. 3 schreven deze auteurs: «Een gedeelte van dit dorp was in de XIIIe eeuw dichtbebost en maakte deel uit van het uitgestrekte bosch te Deux-Acren, welke plaats oorspronkelijk, zoals de naam te kennen geeft, eene Vlaamsche gemeente was».

hetwelk ten jare 1224 door Godfried, bisschop van Kamerijk, werd bekrachtigd. - Later waren tiende-treffers : de abdij van Lobbes, de abdij van Cambron, de abdij van St.-Adriaan, te Geeraardsbergen, en de pastoor der parochie.» (27).

En tenslotte : «De kerk van Sarlardinge, vroeger onder het patronaat der abdij van Lobbes, staat onder de aanroeping van den H. Antonius.» (28). Wat de kerkelijke filiatie betreft heeft Zarlardinge altijd deel uitgemaakt van het decanaat Geraardsbergen (29).

Van Overstraeten noteert op zijn beurt : «Aanvankelijk waren Ronse, Nederbrakel en Zarlardinge bijzondere heerlijkheden, buiten het Land van Aalst. In 1280 kocht Gwijde van Dampierre Ronse af van de Duitse abdij van Ende, maar eerst in 1333 werd dat «land van betwisting» voorgoed bij 't graafschap Vlaanderen en ook enigszins bij het Land van Aalst gevoegd.

Uit een charter van Lodewijk van Male, van 1 Mei 1367, in het stadsarchief van Aalst, blijkt dat de drie hierboven vermelde heerlijkheden, rechterlijk, financieel en militair, doch niet bestuurlijk tot het Land van Aalst behoorden; het waren en bleven «villages détachés», zoals men ze later heette.» (30).

In het ongetekend artikel over Zarlardinge, verschenen in **De Toerist,** vinden we nog volgende belangrijke gegevens : «Zarlardinge was een vrijheerlijkheid, bezat een eigen wapen (de zwarte leeuw op zilveren veld) en had een dorpsheer die oppermachtig was. Als heren van Zarlardinge vinden we in 1289 de heer van Galmaarden, in 1690 de familie van Wedergate, in 1718 P.A. van Cauteren en zijn zoon, in 1774 de baron van Ingelmunster die de laatste was.

Van de menigvuldige twisten en beroerten op de taalgrens [waarvan Geraardsbergen in de loop der tijden het voorwerp was] had men zeer te lijden; bekend is vooral de Slag te Plankenveld waar 600 Gentenaren sneuvelden [in opstand tegen Filips de Goede (1452)]; onder Maximiliaan hielpen de burgers met Everbeke de stad Geeraardsbergen versterken en verdedigen [onder het gezag van de heer van Boelare]; godsdienstwoelingen hadden hier ook plaats en in de

---

(27) Over de tiendenverdeling geeft J. de Brouwer ons in zijn **Bijdrage tot de Geschiedenis van het Godsdienstig Leven,** p. 129, nog volgende gegevens : «Te Zarlardinge worden de G.T. [grote tienden] als volgt verdeeld : de abt van Cambron (1/2), de abt van Lobbes (1/6), de pastoor (1/6) en de abt van Geraardsbergen (1/6) (1573, 1598); de K. [kleine tienden] en N.T. [novale tienden] bezit de pastoor (1565). De V.T. [vleestienden], die de pastoor met de abt van Lobbes deelt, worden aan de eerste volledig toegewezen door aartsbisschop Granvelle, op 17 augustus 1573. Deze beslissing wordt niet steeds nagekomen (1590, 1666)».

(28) Op p. 10 lezen we nog : «Te allen tijde was de eeredienst voor den H. Antonius in deze kerk zeer groot. Tal van bedevaarders kwamen van wijd en zijd, uit Henegouw zoo wel als uit Vlaanderen, zijnen bijstand afsmeeken of hem dank zeggen voor gunsten, door zijne bemiddeling bekomen». — Cf. J. de Brouwer, **Bijdrage tot de Geschiedenis van het Godsdienstig Leven,** p. 20.

(29) J. Van Twembeke, **De kerkelijke organisatie in het Land van Aalst,** p. 248.

(30) J. van Overstraeten, **Het Land van Aalst,** p. 3.

16e en 17e eeuw was gans de streek aan plundering van Franse benden overgeleverd; in 1790 zwoer de bevolking trouw aan de Staten en hielp de stad Oudenaarde verdedigen tegen Jozef II. De Boerenkrijg vond hier steun en hulp; men zamelde 1016 gulden in en een jonge priester uit de gemeente afkomstig kwam om in de strijd; zijn naam prijkt te Gent op het altaar in St.-Baafskerk. Waar de bevolking zich steeds aan de zijde van het strijdende Vlaanderen heeft geschaard, was ook een levendig nationaal gevoel wakker dat taal en kunst beoefende.

In 1548 bestond hier een bloeiende rederijkerskamer, die deel nam aan het landjuweel (spelende en battementende) en die tot beloning ontvangen werd te Geeraardsbergen op het stadhuis met 8 kannen wijn. In 1700 bestond hier nog de Leersuchtige Jonkheyd, welke van 19 Mei tot 24 Juni 1777, tienmaal opvoerde "Crispus en Fausta", treurspel met danspartijen, en de klucht "Van den Vermaerden Filosophe Diogenus".» (31).

Deze gegevens over de rederijkerskamers van Zarlardinge zijn klaarblijkelijk ontleend aan het standaardwerk **Le théâtre villageois en Flandre** van Vander Straeten. Deze vertelt dat de rederijkerskamer in 1548 deelneemt aan een landjuweel te Geraardsbergen en er met de «prochien» Ronse, Bevere, Edelare en Zottegem spelen en esbattementen opvoert, waarvoor ze acht kannen wijn ontvingen. Zes steden hadden er zich met grote luister laten vertegenwoordigen. Ook de gegevens over de opvoeringen van «De Leersuchtige Jonkheyt» komen bij Vander Straeten voor (32). Hij noteert er echter bij : «Le programme de cette exhibition est traduit en français, au verso de la seconde page» (33).

Van dezelfde schrijver vinden we in zijn werk **Aldenardiana** de volgende gegevens over de rederijkerskamers : «Hoe uitgebreid ook de kronijk der rederijkkamers van Audenaerde zij, heeft haer schrijver niet alles kunnen weten en boeken. Zoo vindt men er niet in : de deelneming der Paxvobianen en Kersouwieren in het rederijkersfeest van Gerardsbergen ten jare 1548. Het was nogtans geene gewoone plegtigheid die er toen gevierd werd. Behalve Audenaerde, werden de steden Yperen, Aelst, Leuven, Brussel en Ninove er vertegenwoordigd door hunne voornaemste letter- en toneelkundige gilden. Onder de plattelandsche kamers, waren die van Ronsse, Bevere (bij Audenaerde), Edelaere, Sotteghem en Sarlaerdinghen er insgelijks deel in.» (34).

---

(31) **Zarlardinge**, in **De Toerist**, XXVI (1947), p. 160. — Zie ook F. De Potter en J. Broeckaert, **De Gemeenten der Prov. Oost-Vl.**, p. 7-8, De Seyn, **Geschied- en aardrijkskundig woordenboek**, p. 1557 en M. Servais, **Wapenboek van de Provinciën en Gemeenten van België**, sub verbo.

(32) Edm. Vander Straeten, **Le théâtre villageois en Flandre**, p .211 : «La **Leersuchtige Jonkheyt**, placée sous les auspices de Saint Antoine, interprête dix fois, du 19 mai au 24 juin 1777 : **Crispus en Fausta**, tragédie ornée de ballets et suivie du **Vermaerden philosoph Diogenes**, farce».

(33) Edm. Vander Straeten, **Le théâtre villageois en Flandre**, p. 211.

(34) Edm. Vander Straeten, **Aldenardiana**, p. 113-114. Ter staving geeft de auteur uittreksels uit de stadsrekeningen van Geraardsbergen van 1548.

Hetzelfde feit vinden we ook nog vermeld bij De Potter en Broeckaert in hun werk **Geschiedenis der gemeenten van Oost-Vlaanderen** (35), terwijl ook C. De Baere in zijn studie **De deelneming der Brusselse rederijkers aan rhetoricale feesten en wedstrijden** er even op wijst (36).

De Potter en Broeckaert bezorgen ons ook enkele gegevens over de activiteiten der kamers in de 18e eeuw, activiteiten waarover we hiervoren reeds iets vernamen. Zij geven bovendien een verklaring voor het Franse programma van deze vertoningen : «In de voorgaande eeuw kwam hier een en ander spelersgenootschap op, met den titel: **De leersuchtige Jonkheyd,** hebbende tot patroon den H. Antonius. Het speelde van 19 Mei tot 24 Juni 1777, niet min dan tien malen : **Crispus en Fausta,** treurspel, versierd met danspartijen, en daarna de klucht : **den vermaerden Philosoph Diogenus.** Sarlardinge ligt aan de grens in het Waalsche Henegouw en men mocht ook nieuwsgierigen uit Deux-Acren te gemoet zien, waarom het «argument» of het beschrijvend program der voorstelling ook in het Fransch gedrukt werd.» (37).

Nog steeds volgens dezelfde auteurs bestonden er te Zarlardinge in de 19e eeuw vier genootschappen van onderlinge bijstand, tot stand gekomen dank zij de zorgen der geestelijkheid. Zij vernoemen achtereenvolgens de kring «Spaarzaamheid en Broederliefde», met 60 leden, de «Broederkring», met 40 leden, in 't genootschap van St.-Franciscus, de «St.-Antoniusgilde», ter verzekering van het vee en «Deugd en Nut», een pensioenkas ingericht onder de leerlingen der Zondagsschool (38).

De Vlaamse aard van het dorp wordt nog sterker bevestigd door de Vlaamse namen van de hofsteden en van hun bewoners. Zo lezen wij in het reeds vermelde werk van De Potter en Broeckaert : «Twee oude hofsteden zijn ons bij name bekend : **'t goed van Nieuwenhove,** in 1428 het eigendom van Jan en Pieter van der Huulst en van Jan de Kersmaker; het besloeg eene uitgestrektheid van 20 bunder [...]; **Hugo-Maesstede,** ter grootte van 1 bunder, behoorende in 1450 aan

(35) F. De Potter en J. Broeckaert, **Geschiedenis der gemeenten van Oost-Vlaanderen,** p. 11-12.

(36) C. De Baere, **De deelneming der Brusselse rederijkers aan rhetoricale feesten en wedstrijden,** p. 56. De Baere verwijst hierbij naar Gerard di montensis, **Aanteekeningen betreffende de Rederijkkamers en het vroeger Tooneel te Geeraardsbergen,** in **De Brabander,** II (1920-21), blz. 17.

(37) F. De Potter en J. Broeckaert, **Geschiedenis der gemeenten van Oost-Vlaanderen,** p. 12.

(38) Over het onderwijs zelf hebben we zeer weinig gegevens gevonden. We weten alleen dat er in 1597-8 te Zarlardinge nog geen school was : «Zarlardinge stuurt zijn kinderen naar Geraardsbergen (1597-1598).» (J. de Brouwer, **Bijdrage tot de Geschiedenis van het Godsdienstig Leven...,** p. 200).

Christiana de Broeder, begijn te Gent, die toen de helft er van verkocht aan Jan Pilaet.» (39).

Uit het werk van J. de Brouwer, **Pachthoeven in het Land van Aalst...**, citeren we : «Goet te Nasooten, o. 29 b.2d. l.m.w. (w.o. 14 b. 2 d. op Everbeke) + een landschoof, 30 p. gr. + 24 steen boter + 2 «corruwen» + wijngeld.

E[igenaar]. Antheunis van Lieckercke. P[achter]. We. Joos Spitaels (P. 1577, 13 v.).

Hof ten Nuwenhoven, o.53 b. 2 d. + 6e schoof van de tienden op Zarlardinge + wat 7e schoof + ½ van den vleestienden en offeranden, 400 p. par. + wijngeld + «den upperjaegher van Vlaenderen 6 p. par.».

E. Abdij van Lobbes. P. Jan Mertins (ib., 41 v.).

Goet tOmelsbeke, 58 b. l.m.w. br. (waarvan 21 b. op Goy 33e schoof + 5 b. 1 d. 50 te Overboelare), 600 p. par. + wijngeld + «den upperjaegher van Vlaenderen 6 p. par.».

E. Abdij van Lobbes. P. Pieter de Vlaminc, Jan Cleyman, Pauwel van der Elst (ib., 8 r.).» (40).

Wat de pachtbrieven en aanverwante documenten betreft, vinden we in het **Inventaris der Handvesten van «Onser Liever Vrouwen Gasthuys»** op een vijftigtal stukken — waarvan er een negental opklimmen tot de 14e, 15e en 16e eeuw — amper vier Franse, die dan nog alle uit de Franse tijd dagtekenen (41).

Uit een paar schrale fragmenten van de penningkohieren van 1577, blijkt dat deze eveneens in het Nederlands zijn geschreven (42).

Ook oude kerkrekeningen vonden we vermeld bij De Potter en Broeckaert : «Een aantal oude kerkrekeningen van Sarlardinge uit de XVIIe eeuw, worden thans bewaard in het Staatsarchief te Gent. Wij vonden daarin de volgende bijzonderheden : [...] Eindelijk den 16 mei 1664 betaalde men 44 pond «voor een schilderije binnen de kercke», zonder nadere aanduiding.» (43).

Ten slotte noteren dezelfde auteurs nog dat er in de toren drie klokken hangen, gedoopt in 1868, ieder voorzien van een opschrift in het Nederlands (44).

---

(39) F. De Potter en J. Broeckaert, **Geschiedenis der Gemeenten van Oost-Vlaanderen**, p. 2.

(40) J. de Brouwer, **Pachthoeven in het Land van Aalst volgens de Penningkohieren** (1571-1577), p. 260-1.

(41) G. De Vos, **Inventaris der Handvesten van «Onser Liever Vrouwen Gasthuys»**.

(42) J. de Brouwer, **De Molens in het Land van Aalst omstreeks 1575**, p. 27, en **Pachthoeven in het Land van Aalst volgens de Penningkohieren**, p. 260-1.

(43) F. De Potter en J. Broeckaert, **Geschiedenis der Gemeenten van Oost-Vlaanderen**, p. 9.

(44) Id., p. 10.

Uit het werk : **Familienamen uit de charters der kartuize van St.-Martens-Lierde** van Gaublomme zijn ons volgende oude familienamen bekend : Collaert (1397), vander minsbrugghen (1406), gheerts, van den houte, mahauden, van der merken, michiels, milcamp (2x), van der Minsbrugghen, roelof, Vanderschuren (2x), de Vis (1426). (45).

De reeds vernoemde J. de Brouwer vermeldt in zijn **Bijdrage tot de Geschiedenis van het Godsdienstig Leven en de Kerkelijke Instellingen in het Land van Aalst,** volgende namen van pastoors : P. Joannes Pevenagie (1540-1597), Des. frater Joannes Rouckhaut (1598), Des. frater Franciscus Reynhaut of Reynaerd, prior van de Karmelieten te Geraardsbergen (1599, 1600), P. Magister Joannes Cuelens (1602-1611), Des. frater Petrus Phalesius (1614-1619), P. Henricus Pevinaigge (1621-1624), P. Georgius Roeloof z. Joos (1625) (46).

Bij De Potter en Broeckaert komen naast de drie laatstgenoemde pastoors nog 13 Vlaamse namen van pastoors voor, waaronder een van 1505 en de 12 andere van 1620 tot 1881, alsook 11 namen van baljuws van 1647 tot 1781, die alle zuiver Vlaams klinken, behalve Jan van Burgoigne (1647), Gillis de le Court (1656), Justus-Gillis Gerardi (1712) en Antoon-Frans Gerardi (1755) en eindelijk 19 namen van burgemesters van 1681 tot 1891 waaronder 3 Frantalige, nl. P.-A. Lefevre (1803), Hendrik Lefevre (1812) en F. de Portemont (1857) (47).

In zijn **Buitenpoortersboek van Geraardsbergen van 1396** geeft de Brouwer ons een lijst van 38 namen, waaronder slechts 1 Romaanse voorkomt : Jan Badiin van Ghelembeke (= badin. spotnaam : «dwaas, zot») (48), terwijl er in de 17e-18e eeuw op de 191 «familles-souches» 18 Franse namen voorkomen (49).

De volksgebruiken zijn Vlaams gebleven van aard en taal. Nogmaals vinden we bij De Potter en Broeckaert : «Van 's morgens vroeg [op 31 december] wemelt het in 't dorp van volk : ouderlingen en kinders, mannen en vrouwen loopen straat in straat uit, met den korf of zak onder den arm, en bij elke woning van welstellende menschen roepen ze : «Koekebak, steekt een brood in mijnen zak !». Dat herhalen zij totdat ze tevreden gesteld zijn, dit wil zeggen totdat de boer of de boerin hun een stuk brood gegeven heeft. Zo vindt men som-

---

(45) V. Gaublomme, **Familienamen uit de charters der kartuize van St.-Martens-Lierde,** Ie lijst, I, p. 141-8, II, p. 44-8, IIIe lijst, III, pp. 119-25, 214-24.

(46) J. de Brouwer, **Bijdrage tot de Geschiedenis van het Godsdienstig Leven en de Kerkelijke Instellingen in het Land van Aalst tussen 1550 en 1621,** p. 304.

(47) F. De Potter en J. Broeckaert, **Geschiedenis der gemeenten van Oost-Vlaanderen,** p. 11, 6 en 7.

(48) J. de Brouwer, **Buitenpoortersboek van Geraardsbergen van 1396,** p. 43 en 102.

(49) J. Jacquart, **Les «familles-souches» de Zarlardinge (ardt. d'Alost) aux 17 et 18e siècles** (getypt).

tijds aan ééne deur een tiental gasten. Is de korf of zak vol, dan loopen ze met spoed naar huis, maken dien ledig en gaan weder op den «krijg», want dien dag zijn er twee, drie dorpen te bezoeken... Dit gebruik bestaat reeds sedert eeuwen.» (50).

Het behoud van die Vlaamse aard werd wel bedreigd, blijkens wat De Potter en Broeckaert daarover schrijven : «Onze arbeid iets meer beoogende dan opgave van jaartallen, namen en gebeurtenissen, denken wij het geradig, ja noodig, de ernstige aandacht te vestigen op eene omstandigheid, welke mogelijk ook in andere grensdorpen van Zuid-Vlaanderen is waar te nemen. Uit Sarlardinge en omstreken is een aanzienlijk getal arbeiders werkzaam in de steengroeven van Lessen, waar vele Vlamingen metter woon gevestigd zijn. Deze lieden, die eene kristelijke opleiding genoten hebben, ontbreekt alle godsdienstige hulp : daar de geestelijkheid van Lessen de taal der Vlaamsche werklieden niet machtig is. Men begrijpt den toestand dier lieden : in de moeilijke omstandigheden des levens, voor de oefeningen van den godsdienst, alsook bij het huwelijk en op het sterfbed, bevinden zij zich alleen, zonder raad, zonder troost, zonder bemoediging... Te Lessen zouden twee Vlaamssprekende onderpastoors de grootste diensten kunnen bewijzen, den godsdienstzin van de anders goedgezinde arbeiders in het leven houden en grootelijks tot hunne zedelijke verheffing.» (51).

---

(50) F. De Potter en J. Broeckaert, **Geschiedenis der Gemeenten van Oost-Vlaanderen,** p. 14. — Th. Sevens, **Langs de Dender,** p. 44-5, verhaalt hetzelfde folkloristisch gebruik : De 31e december lopen de behoeftige lieden naar de huizen der welstellende mensen, roepende : «Koekebak, Koekebak, steekt een brood in mijnen zak !».

(51) F. De Potter en J. Broeckaert, **Geschiedenis der Gemeenten van Oost-Vlaanderen,** p. 13-14. — Reeds op p. 2 hadden deze auteurs gewezen op het verplicht pendelen der bevolking : «Een groot getal ingezetenen begeven zich naar Geraardsbergen om er hun dagloon te verdienen in de tabaksfabrieken; andere trekken naar Lessen, waar zij arbeiden in de steengroeven». Zie ook Th. Sevens, **Langs de Dender,** p. 43-4.

Evolutie van het taalgebruik tot op de huidige dag

A. VOLGENS DE OFFICIELE TELLINGEN

		EENTALIGEN					MEERTALIGEN			Spreken uitsluitend of meest			
Jaar	Bevolking	Frans	%	Nederl.	%	Totaal	Meest Frans	Meest Nederl.	Totaal	Frans	%	Nederl.	%
1846	1.583	42	2,6	1.541	97,3	1.583	—	—	—	—	—	—	—
1866	1.499	53	3,6	1.447	96,3	1.499	—	—	0	—	—	—	—
1880	1.509	35	2,6	1.273	97,3	1.318	—	—	140	—	—	—	—
1890	1.554	21	1,6	1.292	98,3	1.313	—	—	167	—	—	—	—
1900	1.503	31	2,7	1.079	97,2	1.110	—	—	312	—	—	—	—
1910	1.425	25	—	1.156	—	1.181	8	188	196	33	2,3	1.344	94,3
1920	1.308	22	—	1.226	—	1.248	1	25	26	23	1,7	1.252	96,0
1930	1.217	6	—	1.109	—	1.115	6	48	54	12	0,9	1.157	95,0
1947	1.110	12	—	688	—	700	16	367	383	28	2,5	1.055	95,0

B. DE HUIDIGE STAND VAN ZAKEN

I. HET TAALGEBRUIK VAN DE BEVOLKING, INGEDEELD PER STRAAT

Straatnaam	Aantal huizen	Nota's over families waarvan tenminste één lid van Franssprekende afkomst is
Brouwierstraat	27	— Waalse grootvader + Waalse zoon, gehuwd met Vlaamse vrouw; kennen niet veel Vlaams en spreken Frans. — Een Vlaming + een Walin: spreken Frans.
Dorp	22	— Een Waal (die geen Vlaams kent) + Vlaamse vrouw: Frans thuis.
Dommelstraat	2	— Een Waal (kent gebrekkig Vlaams) + twee Vlamingen: spreken Frans. — Twee Vlamingen + 9 kinderen naar school te Twee Akren (Frans): deze grote landbouwersfamilie, die nog een boerderij bezit in Lessenbos, woont officieel in deze laatste gemeente.
Gelategemstraat	6	— Twee Vlamingen + Vlaamse zoon + Waalse schoondochter (kent geen Vl.) + een Vlaams kind: Frans thuis met de Walin.
Gelembeke	12	
Hogeweg	2	
Kalenbergstraat	9	
Kanakkendries	30	— Een Vlaming + Walin (spreekt Vlaams) + 1 kind (Vlaamse school): spreken Vlaams.
Kerkstraat	9	— Een Vlaming + Franssprekende (heeft lange tijd in Frankrijk gewerkt): spreken Vlaams met de buren, maar Frans thuis.
Kohoorstraat	10	— Een Vlaming + een Walin + 2 kinderen (Franse school): Frans thuis.
Korreelstraat	10	
Lessensestraat	11	— Een Waalse weduwe (van Vlaamse man) + 2 kinderen (op school in Geraadsbergen): Frans thuis. — Een Vlaming + een Walin van Longpont: Vlaams thuis.
Longpont (52)	4	— Een Waal + Vlaminge: spreken Vlaams. — Een Walin. — Een Waal + een verfranste Vlaming (van Vlaamse ouders van Longpont) + 2 kinderen: spreken Frans. — Het vierde huis is bewoond door een Vlaamse weduwnaar.

(52) De straat Longpont behoort kerkelijk tot Ghoy.

Molenstraat	18	
Oudenaardsesteenweg	21	— Een Vlaming + Walin (spreekt een beetje Vlaams + zoon (in Franse school geweest) gehuwd met Vlaminge die liever Frans spreekt + 2 kinderen: spreken thuis Frans.
Pastorijstraat	15	
Rekestraat	44	— Een Waal + Franse (kennen geen Vl.) + 2 kinderen (nog niet naar school). — Een Vlaming + Walin + 1 tweetalige zoon.
Vianestraat	39	— Vlaamse weduwnaar (had een Waalse vrouw) + dochter (kent Vlaams maar spreekt liever Frans) + Vlaamse zoon gehuwd met Vlaamse vrouw + 4 Vlaamse kinderen.

BESLUIT

Op 291 huisgezinnen zijn er een 15-tal taalkundig gemengde en 2 waarvan de beide ouders Franssprekend zijn. In de meeste van deze families is het Frans de voertaal. Er zijn twee Vlaamse families die hun kinderen naar een Franse school zenden in Vloesberg.

De straat Longpont die voor de helft (2 families) Franssprekend is, ligt wat afgezonderd van het centrum van Zarlardinge en behoort tot de parochie Ghoy.

II. GESCHREVEN EN GESPROKEN TAAL

(burgerlijke gegevens)

A. IN DIENSTEN ONDERWORPEN AAN DE TAALWETGEVING

Volgens het officiële statuut is Zarlardinge een eentalig Vlaamse gemeente.

OP HET GEMEENTEHUIS

Alles is er Nederlandstalig. De secretaris, die tweetalig is, moet in uitzonderlijke gevallen Frans spreken met enkele bovenvermelde Franssprekende inwoners.

STRAATNAAMBORDEN

Nederlandstalig.

POST

Zarlardinge behoort nu volledig tot Geraardsbergen; tot in '65 werd Longpont door de post van Ghoy bediend, en de Reke door de post van Everbeek.

VELDWACHTER

Nederlandstalig en kent zeer weinig Frans. Soms gaat de secretaris i.p.v. de veldwachter naar een Franssprekende familie.

SCHOLEN

Nederlandstalig. Vier of vijf kinderen van Zarlardinge gaan naar een Franse school te Lessen of Vloesberg; vroeger zou dit aantal groter geweest zijn. Zoals gezegd gaan de kinderen van het groot huisgezin uit de Dommelstraat naar Twee Akren naar school.

B. OP STRAAT EN THUIS

UITHANGBORDEN

Zijn alle Nederlandstalig.

GESPROKEN TAAL OP STRAAT

Men hoort er enkel Nederlands (of beter een Vlaams dialect).

DAG- EN WEEKBLADEN

In een 5-tal huisgezinnen (vooral op Longpont) treft men Franse bladen aan; de andere hebben Nederlandstalige lectuur.

TELEFOONBOEK

Er zijn 47 Vlaamse telefoonvermeldingen, 3 Franse, waarvan er twee onder de zone Ath-Lessen voorkomen, en 4 waar taalkundig niets uit af te leiden is.

III. KERKELIJKE GEGEVENS

PREDIKING

Uitsluitend in het Nederlands.

GESCHREVEN MEDEDELINGEN

Uitsluitend in het Nederlands.

BIECHTEN

Franse biechten zijn grote uitzonderingen, slechts de Walen van het dorp biechten in het Frans.

DOODSBRIEVEN - BEGRAFENISSEN - HUWELIJKEN

Nederlandstalige doodsbrieven en -prentjes.

Voor zover bekend is, werd eertijds 2 maal een Franse huwelijksplechtigheid gehouden voor een inwoner van de Klooster, een straat die burgerlijk tot Ghoy en Everbeek behoort, maar parochiaal bij Zarlardinge aansluit. Voor het overige zijn de huwelijken thans alle in het Vlaams, slechts uitzonderlijk worden de huwelijksvragen in het Frans gesteld, nl. wanneer het een Waal betreft.

CATECHISMUS

Een paar Franssprekende kinderen die te Lessen of Vloesberg school lopen, krijgen de toelating aldaar het catechismusonderricht te volgen. In Zarlardinge geschiedt het volledig in het Nederlands.

HUISBEZOEKEN

Men maakt gebruik van het Nederlands in praktisch alle families. In een paar uitzonderlijke gevallen moet men Frans spreken.

KERKHOF

Op meer dan 120 grafschriften hebben we er slechts een drietal Franstalige opgemerkt.

ALGEMEEN BESLUIT

Er is te Zarlardinge geen Waalse invloed te bespeuren met uitzondering van Longpont en de Dommelstraat, 2 zeer dun bewoonde straten (te samen 6 huizen) die aan Ghoy grenzen; Logpont, waarvan het aantal inwoners in de laatste jaren is achteruit gegaan, behoort ten andere tot de parochie Ghoy. Anderzijds ressorteert de Klooster, die praktisch Vlaams is, en die we onder Ghoy behandelen, onder de parochie Zarlardinge.

S. DE LANGE.

WOESTAARD TE NEDERBRAKEL

12.2.1723.

Jonas van de Catsijnen, fs. Jans, 33 jaar oud, werkman te Nederbrakel, kreeg twist met Jan Foubert, die hij ten gronde wierp; wanneer de meier en de officier hem hierom een proces maakten, wierp hij ook deze «over rugghe». Als straf moet Jonas met «onghedeckten hoofde int consistorie» verschijnen en op beide knieën vergiffenis vragen over zijn misdaad + de proceskosten. p. 281 v°.

VRUCHTAFDRIJVING TE DIKSMUIDE

12.1.1705.

De burgemeester en schepenen van Diksmuide beschuldigen Arnaut Verleure, apoteker, die zich misdragen heeft met verschillende vrouwen. Hij wordt verdacht aan één van die vrouwen «in het beginsel van haer groot gaen te hebben inghegheven verscheyde afdryvende drancken daerdoor de vrucht nochtans niet en is verhindert gheworden». De apoteker wordt uit de stad Diksmuide en 3 mijlen in het rond verbannen voor 6 jaar + proceskosten.

p. 216 v., 217 r°.

(Ra. Gent: fonds Raad van Vlaanderen, Register van Criminele Sententies, nr. 8595).

J.d.B.

De Vereniging voor Aalsters Kultuurschoon in feest

Op zondag 15 december 1968 vulden meer dan honderd leden van de V.V.A.K. de feestzaal van het stadhuis om er haar zestiende jaarlijkse vergadering bij te wonen.

Voorzitter J. Van der Hulst heette iedereen welkom, waarna verslaggeefster M. Van den Steen de bezoeken en uitstappen van het verstreken jaar in poëtisch entousiasme opriep. «Als in een film in technicolor» bracht ze ons alles terug voor ogen.

Dit programma stond hoofdzakelijk in het teken van een hulde aan Franz Cumont, die honderd jaar geleden te Aalst geboren werd. Ondervoorzitter F. Courteaux had uitgekiend hoe deze Franse familie hier terecht gekomen was en zich verdienstelijk maakte op het ekonomisch vlak. Verder handelde hij over Georges Cumont, de bekende numismaat die o.a. acht «mautsoens» beschreef, gebruikt in de Aalsterse moutmolen.

Onze voorzitter-classicus schetste dan het levenswerk van Franz Cumont, godsdiensthistoricus-oriëntalist-archeoloog, die doctor honoris causa was van zes universiteiten en wiens werken over de hele wereld verspreid en vertaald werden. Alvorens te sterven (1947) schonk hij zijn rijke biblioteek — waarde 40 miljoen fr. — aan de Academia Belgica.

Nadat penningmeester G. De Waele op humoristische wijze de gezonde financiële toestand van de groeiende vereniging had onderstreept, werd een minuut stilte in acht genomen om de leden, gestorven in 1968, te gedenken.

Sekretaris E. De Ridder keek vervolgens naar de toekomst. Omdat zijn rede het ideaal schetst waarvoor het V.V.A.K. strijdt, zullen wij deze verder in extenso overdrukken; ook een beperkte studie over de familie Cumont hopen wij later uit te geven.

Ten slotte bood de voorzitter aan het stadsbestuur twee geschenken aan : een biezonder geslaagde foto van Franz Cumont in een mooie omlijsting en het bovenstuk van een gebeeldhouwde Piëta in zandsteen, afkomstig van het Oud-Begijnhof.

Volksvertegenwoordiger-schepen Van Hoorick nam de giften graag in ontvangst en legde tevens de nadruk op de bestaansnoodzakelijkheid van onze vereniging. Ook drukte hij de

wens uit dat meer kontakten zouden gelegd worden met het schepencollege om de kultuurgoederen van onze stad te beveiligen.

Vergeten wij niet te melden dat de aanwezigen volop genoten van twee kleine maar uiterst interessante tentoonstellingen. Op panelen waren 14 schilderijtjes opgehangen, leuke werkjes van de hand van pater E. Van der Linden s.j. : pittige figuren en toneeltjes uit ons stadsleven omstreeks 1895. Moeilijk waren de toeschouwers weg te krijgen van deze pareltjes die wel eens aan de grote J. Ensor deden denken. En wat heeft deze 86-jarige een sterke verbeelding, een formidabel geheugen en een grote liefde voor zijn geboortestad !

Ook de toonkasten genoten een grote belangstelling : hierin lagen foto's, dokumenten en herinneringen aan Georges en Franz, samen met de stamtafel van deze familie die zich sedert 1961 «de Cumont» mag heten.

Een avondmaal in de «Beurs van Amsterdam» besloot deze welgeslaagde avond op hartversterkende en gezellige wijze.

De Vereniging voor Aalsters Kultuurschoon in 1969

Het is steeds een gemakkelijke taak toekomstplannen aan de man te mogen brengen omdat in eerste instantie het verleden vlugger op de korrel wordt genomen omwille van verwachtingen die niet werden verwezenlijkt. Daarom kan ik U met gerust gemoed de programmapunten voor het jaar 1969 voorleggen.

Ik som op :

PUNT 1 :

Het in 1967 aan het stadsbestuur geschonken Valerius De Saedeleerreliëf zal definitief en esthetisch verantwoord geplaatst worden op een passende achtergrond. Vanzelfsprekend zal dit gebeuren op de kosten van onze vereniging; de plaat die nu eigendom is van het stadsbestuur, zal ook door de zorgen van de VVAK ontdaan worden van de vetplek die er door onbekenden werd op aangebracht.

PUNT 2 :

In het verleden hebben we reeds herhaaldelijk aangedrongen op de restauratie van de prachtige gebeeldhouwde deur van het «Hotel van Langenhove». Met groot genoegen hebben we thans bij monde van de heer Schepen Claus mogen vernemen dat het ganse gebouw onder handen zal genomen worden.

PUNT 3 :

Ook omtrent de H. Geestkapel is er nieuws; jammer genoeg geen verheugend, want zoals de inwoners van de Molenstraat destijds in de bres zijn gesprongen voor het behoud van de werfkapel, zo is er thans in de Kattestraat een meerderheid van inwoners die strijd levert voor het afbreken van de H. Geestkapel. Het valt te betreuren dat mensen gevoelloos kunnen blijven voor het prachtige pleidooi van mejuffer D'Haenens, provinciale inspectrice voor het kunstpatrimonium en sekretaresse van de kommissie voor landschappen en monumenten.

Het valt te betreuren dat mensen onverschillig staan tegenover het urbanisatieplan van de heer Coolens, waarbij wordt aangetoond dat het behoud van deze kapel er ten stelligste zou toe bijdragen om de Kattestraat een fraaier en aantrekkelijker uitzicht te geven.

De kandidaat-afbrekers mogen daarbij niet vergeten dat door het rechttrekken van de zwenkende Ridderstraat en het verbreden van die straat de H. Geestkapel bijna het hoekpunt zou worden en aldus een visueel rustpunt in de bedrijvige Kattestraat.

Door het behoud van de kapel zou deze straat haar eigen historisch karakter bewaren, d.w.z. het liefdadigheidskarakter dat reeds sedert de 13e eeuw de Kattestraat heeft gekenmerkt door de stichting van de H. Geesttafel, waarvan de vroegere wezenhuizen en de beide gestichten voor ouden van dagen nu nog stille getuigen zijn.

Om al deze redenen zal de VVAK in de loop van het jaar 1969 een SOS-aktie voor het behoud van de kapel op touw zetten en het bestuur rekent daarvoor op de kordate medewerking van al zijn leden.

Kunnen wij de kapel redden, dan hopen wij dat de inwoners en neringdoeners van de Kattestraat in 1970 de 500e verjaring van hun kapel met veel luister en fierheid zullen vieren; voor hen die interesse hebben voor het gebouw kan nog aangestipt worden dat de H. Geestkapel ook zou kunnen gebruikt worden om er een sociologisch museum in onder te brengen.

PUNT 4 :

Voor 1969 hebben we ook de inrichting gepland van een voordracht door een befaamd van Eyckkenner die een flink causeur is en tevens beschikt over een schitterende reeks dia's. Deze avond zal plaatshebben op 4 maart, te 20 u. in de feestzaal van het stadhuis.

PUNT 5 :

Wat het oudste huis van Aalst betreft (hoek Sluierstraat-Zoutstraat) zou er wel een kans bestaan het te laten klas-

seren, maar aangezien dit geen enkele financiële tussenkomst waarborgt, zou deze officiële bescherming het behoud van deze typisch laat-middeleeuwse woonst volstrekt niet verzekeren, wel integendeel. We mogen dus zeggen dat die officiële bescherming het gebouw niet zou beschermen...

Om deze oude gevel te redden blijft er nog slechts één middel over, dat is hem overbrengen naar het weinig sierlijke oud gedeelte van de achtergevel van het oude gasthuis.

PUNT 6 :

Onze uitstapjes in 1969 zullen waarschijnlijk de volgende zijn.

1. Ons traditioneel bezoek aan de kunstschatten van het stedelijk ziekenhuis;
2. Een bezoek aan de Tupperware-fabrieken op een woensdagnamiddag; dit kan gevolgd worden door een wandeling op het industrieterrein van het Wijngaardveld;
3. Een halfdaagse autotocht naar de Zwalmvallei met als hoogtepunten : Sint-Maria-Horebeke (met de Geuzenhoek), Zottegem en Velzeke;
4. Een kermisreis naar Brugge-Damme en Lissewege;
5. Een hersftreis naar Hamme - Temse - Bornem - Sint-Amands en Lebbeke
6. Voor de muziekliefhebbers zullen we ook trachten, indien de mogelijkheden en de belangstelling van onze leden ons dit toelaten, om enkele hoogtepunten van het Festival van Vlaanderen in onze aktiviteiten in te schakelen.

Ziedaar wat de leden mogen verwachten als tastbare resultaten.

Maar de VVAK is geen reisagentschap en geen vereniging van mensen die het als hun enige taak beschouwen aan het stadsbestuur herdenkingsplaten te offeren. De VVAK is gesproten uit een noodzakelijkheid, uit een leemte. «Eerbiedig het verleden, leef in het heden, denk aan de toekomst», dat is het motto, het geestelijk testament van onze vereniging. Elk lid, elke sympathisant moet er dan ook het zijne toe bijdragen om dit motto uit te werken.

Het voorbije jaar hebben we echter voldoende aangevoeld dat we voor onze belangloze aktie niet steeds op begrip en medewerking mogen rekenen van bepaalde instanties.

Een Aalsters tijdschrift stelde onlangs de vraag : «Waarom worden er voor dergelijke gevallen (het artikel sprak over een landschapsmoord en niet over de afgezaagde bomen van het Keizerlijk Plein) geen bevoegde adviesorganen opgericht of, als die bestaan, waarom wordt niet om hun advies verzocht ?». Ziedaar een verzuchting van een realistisch mens, een verzuchting waarin voor onze vereniging het middel ge-

borgen ligt om, in samenwerking met de officiële verantwoordelijken een apparaat samen te stellen dat, zonder bijkomende onkosten voor het stadsbestuur, kultuurmoorden zou kunnen verhinderen. Ter illustratie mag hier geciteerd worden dat op het verzoek van de Koninklijke Bond voor Oudheidkunde door het Mechelse Stadsbestuur werd overgegaan tot de oprichting van een bijzondere kommissie belast met het opmaken van een inventaris van gebouwen en monumenten die, om hun historische, artistieke of architektonische waarde zouden moeten gerangschikt of geklasseerd worden. Een taak die reeds vijftien jaar geleden uitdrukkelijk geformuleerd werden in de statuten van de VVAK.

Voor wat het jaar 1969 betreft, zal de VVAK er met zorg naar streven het nodige begrip op te wekken om in de toekomst officieel als adviesorgaan te kunnen optreden, met als enig doel een mooier en urbanistisch meer verantwoorde stad. Om dit doel te bereiken zal de VVAK zich dan ook in de toekomst beschouwen als de drukkingsgroep, als het syndikaat van de Aalsterse kultuurliefhebbers !

De sekretaris,
E. DE RIDDER.

Sint-Gorikspu t te Haaltert

Te Haaltert bestond er een Sint-Gorikspu t, waarvan geen enkele archiefattestatie ons tot nog toe onder oog kwam. Wij kenden, uit het werk van De Potter en Broeckaert (Geschiedenis van de gemeenten van de provincie Oost-Vlaanderen, Haaltert, blz. 36, 37), er het bestaan van en zekere volksgebruiken hiermee verbonden.

Zij weten te vertellen dat «in de eerste jaren dezer eeuw er te Haaltert een groote met water gevulde put was, gelegen in de meerschen ter rechter zijde van den steenweg van Aalst naar Geraardsbergen, welke men heette SINT-GORIKSPUT. Ieder jaar, op Haaltert kermis, vergaderde het volk rond dien put, en men zocht (en vond schier altijd) onder de menigte een man, die er in toestemde om voor geld, of voor drank, zich in den put te laten werpen, waar hij dan maar pogen moest uit te geraken. Dit gebruik werd korts vóór of na 1830 afgeschaft, op aandringen van den pastoor, en waarschijnlijk nadat er onduldbare ongeregeldheden hadden plaats gegrepen.

De overlevering beweert, dat ter gezegde plaatse een heiligen man geleefd heeft, met name Goorik (Geeraard ?), bepaaldelijk in eenen onderaardschen gang, waar de put vermoedelijk in verband mede was. Zeker schijnt het, dat ter bedoelde plaatse vroeger een kasteel

heeft gestaan, en waar men, in steden gelijk in dorpen, gewag maakt van een kasteel, spreekt de volksverbeelding ook van onderaardsche gangen».

Tot zover De Potter. Een put is er geweest en die staat zelfs nog op de kaart van Popp. Een kasteel heeft er gestaan maar een paar honderd meter verder naast het Herrenthout. Van meer belang is de tekst die lic. Renaat van der Linden ons welwillend ter hand stelde (fonds Raad van Vlaanderen, serie K, nr. 8567, Rijksarchief te Gent). Dit stuk dient misschien wel in verband gebracht met voornoemde Sint-Goriksput, maar die zich «op de plaetse» bevond. Waartoe het water moest dienen laten wij de lezer maar liefst vastellen in de tekst zelf.

«Jacques Schauvlieghe fs. Antheunis aut vierendertich jaeren, landtsman woonende tot denderhautem... bekennende dat hy up den XIen ougst 1657, tweeden kermesdach van Aeltert met pieter de pauw (en nog 8 andere personen) ghegaen syn naer de voors. prochie met een magher peert besteken met meyen ende dyversche ydele flesschen om water te gaen haelen uut sekeren steenput staende up dë plaetse ghelyck sy ghewoone waeren jaerelicx te doene, om tselve water uut te deelen ande quaede vrouwen ooc voorsien met eenen trommele. Ende alsoo die van Aeltert tselve wilden beletten, soo hebben sij deselve van daer ghejaeght ende de flesschen met water ghevult...» (11.8.1657).

J.d.B.

WEERSTAND AAN DE OFFICIER

2.3.1641.

Pieter van Bijvanghe, van Berchem, heeft op 17 april 1637 weerstand geboden aan Adriaen Lanneau, officier van de heerlijkheid Avelgem. Rekening houdend met zijn «sobren ghestaethede» en goed verleden wordt hij veroordeeld tot een boete van 40 gulden.

398 r°, v°.

BELEDIGING VAN DE VIERSCHAAR IS KOSTELIJK

18 Lauwe 1629.

Gillis de Cock, van Balegem, heeft de leden van de vierschaar van Scheldewindeke-Balegem-Moortsele beledigd. Te Gent wordt hij hierom veroordeeld om «up eenen ordinairen dynghedach» er blootshoofd luid zijn spijt over uit te drukken en zijn ongelijk te erkennen; hij moet hetzelfde ook doen voor de plaatselijke vierschaar. Daarbij loopt hij een boete op van 450 gulden + proceskosten. 210 r., v°.

(Ra. Gent: fonds Raad van Vlaanderen, Register van Criminele Sentenciën, nr. 8594).

J.d.B.

Van Eyck in het brandpunt!

«Ontelbaar zijn diegenen die de schilderkunst laten aanvangen bij van Eyck, zoals men de geschiedenis van het gedrukte boek bij Gutenberg laat beginnen». (Friedländer)

Op uitnodiging van de Vereniging voor Aalsters Kultuurschoon handelt E.H. A. Dierick over de grondlegger van de Vlaamse schilderkunst op dinsdag, 4 maart, te 19.30 u. in de feestzaal van het stadhuis te Aalst.

Spreker is een degelijk van Eyck-kenner, tevens een boeiend en humorvolle causeur die beschikt over een reeks originele kleurdia's!

Na jarenlange opzoekingen over de retabel «Het Lam Gods» ontving E.H. Dierick de opdracht van het Instituut voor Kunstgeschiedenis van de Leuvense Universiteit om zijn opname- en ontwikkelingsmethode op andere van Eyck-werken toe te passen. Aldus maakte hij persoonlijke opnamen — vaak met uitzonderlijke toestemming — te Gent, Antwerpen, Brugge en ook in het Louvre te Parijs, in de National Gallery te Londen, in het Dahlem-museum te Berlijn, de Gemäldegale in Dresden en het Städelinstituut te Frankfurt. Deze opnamen werden voor het eerst vertoond in het Koninklijk Museum te Antwerpen.

De Vereniging voor Aalsters Kultuurschoon is gelukkig dit festijn voor hart en geest, voor oog en oor te kunnen aanbieden aan de liefhebbers van schilderkunst en fotografie uit het Aalsterse!

Iedereen is welkom, de toegang is vrij!

V.V.A.K.

HET LAND VAN AALST

Tweemaandelijks Tijdschrift

Voorzitter : F. Courteaux, Acaciastraat 7, Aalst - Tel. (053) 280.96
Beheerder : G. van Bockstaele, H. Hartplein 8, Zottegem
Tel. (09) 70.19.04
Redaktiesekretaris : E.H. J. de Brouwer, pastorie, St.-Gillis-Denderm.
Tel. (052) 248.27
Recensiedienst : E.H. V. Gaublomme, pastoor, Gottem - T. (051) 630.80
Ruildienst : M. Cornelis, Dwarsstraat 50, Denderleeuw - T. (053) 667.02
Bestuursleden : B. Boel, J. Pieters, A. van Lul

Prijs voor het jaarabonnement :
voor leden 140 fr, voor steunende leden 200 fr en voor ereleden 500 fr
te storten op de postrekening «Het Land van Aalst», nr 5869.11

Gewoon los nummer (30 F) te bestellen bij de hr. Marcel Cornelis
en VOORAF te storten op voornoemde postrekening.

INHOUD VAN Nr 1
1969

J. DE BROUWER — De Pauselijke Zouaven 1
S. DE LANGE — Zarlardinge. Historische gegevens met betrekking tot het taalgebruik. Evolutie hierin. 18
J.d.B. — Woestaard te Nederbrakel 34
J.d.B. — Vruchtafdrijving te Diksmuide 34
F.C. — De Vereniging voor Aalsters Kultuurschoon in feest 35
E. DE RIDDER — De Vereniging voor Aalsters Kultuurschoon in 1969 38
J.d.B. — Sint-Gorikspu te Haaltert 39
J.d.B. — Weerstand aan de officier 40
J.d.B. — Belediging van de vierschaar is kostelijk 40
Mededeling van de redaktie II
Van Eyck in het brandpunt ! III

Drukkerij «Het Reklaamblad». Nieuwstraat 29, Lede - telefoon (053) 237.87